

AASTAARUANNE 2000

I. Üldist

1802. a. asutatud Tartu Ülikooli Raamatukogu tegutseb 1997. a. kinnitatud põhikirja järgselt rahvus- ja riikliku universaalse teadusraamatukoguna. Tartu Ülikooli struktuuris oli ta rektor prof. Jaak Aaviksoo vastutusallas.

Raamatukogu juhtisid direktor Toomas Liivamägi, teenindusdirektor Mare-Nelli Ilus ja majandusdirektor Heiki Epner.

Traditsiooniliselt anti raamatukogu aastapäeval kätte aastapreemiad: I preemia humanitaarraamatukogu juhatajale Sirje Madissonile raamatukogu traditsioonide energilise värsendamise eest; II preemia teadusbibliograafia osakonna vanembibliograafile Kersti Taalile asjatundliku ja järjekindla raamatukogu varade tutvustamise eest; III preemia infosüsteemide süsteemiadministraatorile Kalju Kill Kasele raamatukogu arvutivõrgu ülihoolsa ja peremeheliku hoidmise/arendamise eest. Raha vähesuse tõttu said premeeritud raamatukogu tänukirja ja meene. Raamatukogu tänukirja said aasta tegusa ja tulemusliku töö eest Maiga Davõdov, Malle Ernits, Miralda Koor, Sulo Lembinen, Marika Meltsas, Marvi Pulver, Piret Rattasep, Anu Rjabinin, Algo Rämmer, Rein Saukas, Silja Tänavots ja Kertu Uri.

Aasta jooksul kutsuti ellu kaks üleraamatukogulist teenistust: 16. novembrist alustas tegevust spetsiaalse koolituse läbinud 26 konsultandist koosnev teatmeteenus (lähemalt vt. X) ja aasta lõpus asusid tööle esimesed referendid, kes teevad teaduskondade ja osakondadega koostööd teavikute komplekteerimisel, kogude ja teenustepaketi kujundamisel, lähtudes ülikooli vajadustest (vt. ka lisa XIII).

Seni varjusurmas olnud metoodikanõukogu asemele moodustati 6. nov. raamatukogunduslike ja raamatukogu tegevust puudutavate küsimuste arutamiseks ja lahendamiseks 13-liikmeline arenduskogu (lähemalt vt. XVI, 3).

Rektori moodustatud komisjon koosseisus rektor prof. Jaak Aaviksoo, dekaanid prof. Birute Klaas ja prof. Jaak Järv, finantsdirektor Taimo Saan ja raamatukogu direktor Toomas Liivamägi raamatukogu uue arengukava aluseks olevate põhiseisukohtade väljatöötamiseks paraku konkreetsete tulemusteni ei jõudnud.

Digitaalraamatukogu loomisel astuti pikk samm edasi. Aasta jooksul selgitati portreefotode digitaalarhiivi koostamise võimalust ja selle sidumist elektronkataloogi ESTER bibliokirjetega. Võeti vastu otsus: 1) jätkata esmajärjekorras TÜ õppejõudude portreedele elektronkataloogimist; 2) paralleelselt sellega skannida portreed TIFF formaadis, mis annab arhiivkoopia; 3) avalikuks kasutamiseks esitada portree JPEG formaadis, mille kvaliteet on pildiga tutvumiseks piisav; 4) teatud hulga piltide skannimise järel teha need kättesaadavaks digitaalarhiivina koduleheküljel, sidudes ESTER-i vastava kirjega.

Aasta töid ja tegemisi mõjutas tugevasti Eesti Raamatu Aasta (lähemalt vt. XX).

2000. aastat raamatukogus mõjutasid kõige rohkem **ülimalt napp eelarve, sellest jöhnutunud koondamine ja struktuuri ümberkorraldamine, Eesti teadusraamatukogunduse korraldamatus, INNOPAC-i täielikum kasutuselevõtt, koostöö tihendamine ülikooliga.**

II. Eelarve

Eelarve kinnitati Tartu Ülikooli Nõukogu otsusega nr. 105, 17.12.1999.

Eelarve tulud olid planeeritud 26.516,2 tuh. kr. (koos täpsustustega), sh. kontrollarvuna tulud haldusfondist 25.158,2 ehk 94,8% ning muude tuludena 1.358,0 ehk 5,2%.

Laekumine kokku oli 26.874,0 tuh. kr., sellest haldusfondist 25.158,2 ehk 93,6%, muudest tuludest 1.715,8 ehk 6,4%.

Planeeritust suuremad tulud laekusid lepingutest ning sihtsummadest, nende kasutamine on määratud oma eelarvega ning sellega muid püsikulusid katta on keeruline. Viimaste aastate üldtendentsina võib märkida omatulude, sealhulgas tasuliste teenuste üsna järjepidevat kasvu. Samas on lepingud ja sihtsummad väga tundlikud riigi üldise majandusolukorra suhtes, nii võib aastate lõikes olla suuri kõikumisi.

Kulud olid kokku 26.523,5 tuh. kr., suurematest kuluartiklitest raamatuostusummad 7.823,2 ja tööjõukulud 14.562,6 tuh. kr.

Üldine puudujääk moodustas aasta lõpuks -546,8 tuh. kr., mis tähendab vähenemist, 1999. a. oli puudujääk -897,3 tuh. kr. Puudujäägi vähenemine on tingitud eelkõige raamatuostusummadest ettetellitud välisperioodika eest 622,5 tuh. kr. tasumise edasilükkamisega 2001. aastasse. Kuulumine suurde süsteemi tagas vaatamata puudujäägile püsikulude katmise ja asutuse funktsioneerimise.

Suuremad kuluartiklid: tööjõukulud 54,9%, raamatuostusummad 29,5%, elektri- ja küttekulud 7,7%, kantslei- ja majanduskulud 5,7%. Kulud töötaja kohta moodustasid aastas 104.834 kr., ilma raamatuostusummadeta 73.913 kr., registreeritud lugeja kohta 1457 kr., laenutuse kohta 36 kr. Samal ajal kasvasid oluliselt arvutivõrgu vahendusel pakutavad raamatukoguteenused, s.t. kasutaja ei pruugi olla registreeritud lugeja, suurenes avariikulitel oleva kirjanduse osakaal, mis ei peegeldu laenusstatistikas.

Eelarves planeerituga võrreldes suurenesid eriti kantslei- ja majanduskulud, selle artikli alla läks suurem osa lepingute ja sihtsummadega ettemääratud kulusid, ning kahest välisabi saadetest tingitud transpordikulud. (Saadud arvutid võimaldasid vähendada kulusi põhivahenditele ja parandada lugejateenindust.) Kulude struktuuris suurenes posti- ja sidekulude osa, vähenesid hoolduskulud, väike oli põhivahendite osa. Tulevikku silmas pidades on tegemist süveneva negatiivse tendentsiga, mille tagajärgede likvideerimine võib osutada kulukaks.

Pingelises finantsseisus tagati raamatukogu funktsioneerimine (raamatukogusüsteemi ja hoone kasutatavus, laenus) ja arendustegevus, miinimumini viidi muude, samuti hädavajalike kulutuste osa. Mahajäämus arendustegevuses toob varem või hiljem kaasa suutmatuse oma põhifunktsioone kanda.

Eespool esitatud numbrites ei kajastu kapitaalremondi summa 2 miljonit kr. Sellega teostati Struve 1 torustiku avariilise iseloomuga töid, remont peafuajee tsoonis, signaalsiooni renoveerimine hoidlates ja läbipääsusüsteemi ehitus.

Eelarve tulude ja kulude kohta (tuh. kr.) annab täpsema ülevaate tabel 1 ja 2.

AASTAARUANNE

Tabel 1

Tulud	Eelarve	Eelarve täpsustus	Täpsustatud eelarve	Laekumine	%
1.5. Muud riigieelarvelised laekumised	0.0	80.0	80.0	80.0	100.0
2.3. ETF grandid	175.0	-115.0	60.0	60.0	100.0
2.5. Lepingud	450.0	0.0	450.0	540.7	120.2
2.6. Sihtotstarbelised vahendid	180.0	0.0	180.0	448.8	249.4
2.8. Renditulud	200.0	0.0	200.0	202.4	101.2
2.9. Muud tulud	400.0	0.0	400.0	396.4	99.1
4. Tulud haldusfondist	25,123.2	35.0	25,158.2	25,158.2	100.0
5. Üldkulude eraldis	0.0	-12.0	-12.0	-12.6	104.7
Tegevustulud kokku	26,528.2	-12.0	26,516.2	26,874.0	101.3

Tabel 2:

Kulud	Jääk	Eelarve	Eelarve täpsustus	Korrigeeritud eelarve	Kulud	Täitmise %
1. Tööjõukulud	-1,001.0	14,165.6	0.0	13,164.6	14,562.6	108.4
1.1. Palgakulud	-752.6	10,650.8	0.0	9,898.2	10,949.4	108.4
1.2. Sotsiaalmaksud	-248.4	3,514.8	0.0	3,266.4	3,613.3	108.4
2. Koolitus ja komanderingud	0.0	375.0	-127.0	248.0	298.0	117.7
3. Kantselei- ja majanduskulud	158.0	1,117.6	100.0	1,375.6	1,509.7	107.5
4. Transpordikulud	0.0	60.0	15.0	75.0	112.8	147.4
5. Külaliste vastuvõtukulud ja erisoodustused	0.0	50.0	0.0	50.0	52.9	103.6
6. Investeeringud põhivarasse	0.0	70.0	0.0	70.0	69.7	97.5
7. Muud tegevuskulud	0.0	150.0	0.0	150.0	61.1	39.9
8. Ruumide ülalpidamiskulud	0.0	2,040.0	0.0	2,040.0	2,033.5	97.6
Komplekteerimine	-54.3	8,500.0	0.0	8,445.7	7,823.2	92.6
Tegevuskulud kokku	-897.3	26,528.2	-12.0	25,618.9	26,523.5	102.1

III. Töötajad

Seisuga 1. jaan. 2000 oli raamatukogus 285,75 ametikohta (326 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 215,75 ametikohta (242 töötajat), abipersonali 70 ametikohta (84 töötajat).

Seisuga 31. dets. 2000 oli raamatukogus 256 ametikohta (287 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 194,75 ametikohta (214 töötajat), abipersonali 61,25 ametikohta (73 töötajat). Kui 1999. aastal, võrrelduna 1998. aastaga, jäeti raamatukogus täitmata 12,5 ametikohta, siis aruandeaastal kahanes ametikohtade arv veel 29,75 võrra (39 töötajat), sellest 21 raamatukogunduslikku (28 töötajat) ja 8,75 abipersonali ametikohta (11 töötajat).

Raamatukogunduslikust personalist oli aasta lõpus ülikooliharidusega 154, rakendus- kõrgharidusega 5 ja keskhariidusega 55 töötajat. Raamatukogundusharidusega oli 29 inimest, neist 20 oli ülikooliharidus, 5 rakenduskõrgharidus ja 4 keskhariidus. Teaduskraad oli neljal töötajal (kaks ajalookandidaati ja kaks magistrat).

17.04. moodustati teatmeteeningistuse juhi ametikoht, mille konkursi võitis Kärt Miil. Tema olulisemad tööülesanded on: 1) teatmeteeningu arendustegevus, teatmeteeningu töö organiseerimine (üldise struktuuri loomine, rakendamine ja arendamine; personali valik, personali motiveerimine ja täiendkoolituse organiseerimine; vajalike juhendamaterjalide/protseduurireeglite koostamine; teatmeteeningust kajastava avalikkusele mõeldud informatsiooni edastamise korraldamine), 2) koostöö arendamine teiste infokeskustega väljaspool raamatukogu, 3) esmakursuslaste koolituse organiseerimine.

Laiendades teabekorraldaja ülesandeid suhtlemisstrateegia ja -taktika arendamisega, loodi avalike suhete spetsialisti ametikoht, millel asus alates 1.02. tööle Kalli Kukk. 15.05. asus keemiaraamatukogu juhtima Marju Salve. 21.02. loodi raamatukogu arhivaari ametikoht, millel asus tööle Maret Konson.

Eelarve kokkuvõtte eesmärgil muudeti tähtsajaliseks kõikide riidehoidjate, osaliselt ka majahoidjate ja teenindajate töölepingud. Kui 1999. aasta lõpuks oli uuendatud 60% raamatukogundusliku personali ametikirjeldustest, siis aruandeaasta lõpuks kaasajastati peaaegu kõik ametikirjeldused.

Personali kohta vt. ka lisa XXXVIII–XLIII.

IV. Struktuur

Aruandeaastal jätkati raamatukogu struktuuri korrastamist. Ajalises järjestuses olid toimunud muutused järgmised.

19.01. moodustati hügieeni- ja restaureerimisosakonna baasil kolm iseseisvat struktuuriüksust: ennistuskeskus (juh. Ene Sarap), köitekoda (juh. Valentina Selge) majandusdirektori otsealluvuses ning säilitus- ja hooldusteenistus peavarahoidja Kersti Jalase otsealluvuses. Reorganiseerimise eesmärgiks oli viia restaureerimis-konserveerimistö projektkesksele alusele, võimaldada ennistuskeskuse iseseisev areng kuni ülikooli keskseks conserveerimiskeskuseks saamiseni. Köitekojal võimaldatakse arendada ja pakkuda oma teenuseid ka väljaspool raamatukogu. Aasta lõpus korraldati ümber hooldustöö raamatukogu hoidlates, koristajate ametikohad koondati ning kogude järjepidevaks hooldamiseks loodi fondihooldajate ametikohad, põhiülesanneteks peale hoidlapindade ka säilikutepuhastamine.

1.03. asutati uus, kahe töötajaga (Tiiu Sade, Anneken Metsoja) struktuuriüksus —

statistikateenistus, eesmärgiga koondada ka füüsiliselt ühte kohta teavikute arvestus ja vastavate statistiliste aruannete koostamine ning eelarveväliste summade kulutamise kohta andmebaasi ja statistika pidamine.

Alates 26.06. kaotati raamatukogus arvutituba, mille töötajate põhiülesandeks oli töötajate arvutialane nõustamine ja arvutiterminalide hooldamine, ühtlasi koondati ametikohad.

Seoses töö optimeerimisega ühendati 4.09. hoiuosakond ja teaduskirjanduse lugemissaalide sektor teaduskirjanduse osakonnaks (juh. Olga Einasto).

Vastavalt Tartu Ülikooli ja Eesti Kaitseministeeriumi vahelisele lepingule 19. juulist 2000. a. nr. 266/0007 moodustati alates 1.09. uue struktuuriüksusena NATO teabekeskus, mis kuulub teatmeteenistuse juhi vastutusvaldkonda.

Alates 1.11. ühendati teadusbibliograafia osakond ja teatmebibliograafia osakond bibliograafiaosakonnaks (juh. Anne Laumets).

Arenduskogu 14. detsembri koolekul võeti vastu raamatukogu struktuuriüksuse kirjelduse koostamise juhend, mis on aluseks kõikide raamatukogu struktuuriüksuste kaasajastatud kirjelduste koostamiseks.

Struktuuri kohta vt. ka lisa XL.

V. Komplekteerimine

2000. aastaks eraldati trükiste hankimiseks 8 445 700 krooni, mis oli oluliselt väiksem summa kui eelmisel, 1999. aastal (9 490 000 kr.). Juba aastaid on raamatukogu olnud alafinantseeritud, seda on süvendanud veel eelarve pidev kõikumine (vt. lisa XI). Uute instituutide liitumisel/liitmisel ülikooliga, filiaalide loomisel (biomeedikumi raamatukogu 1999), uute erialade avamisel ja üliõpilaste arvu suurenemisel (seisuga 31.12.1995 oli 8136 üliõpilast, 17.02.2000 aga 9552 üliõpilast) pole komplekteerimiseelarve suurenenud. Lisaks on väljaanded kallinenud keskmiselt 10–15% aastas. Üha enam saab ilmsiks, et raamatukogu ei suuda sellise eelarvega toetada vajalikul määral ülikooli õppe- ja teadustööd.

Komplekteerimise põhiprobleemiks oli — kuidas etteantud väheseid ressursse võimalikult otstarbekalt kasutada. Seda arutati korduvalt ka kogude arenduse toimkonnas, kus määratleti kogude arendamise prioriteedid — esikohale seati elektrooniline informatsioon ja õppekirjandus — ning jälgiti jaotatud summade kasutamist.

Teavikute ostmisel muutus oluliseks teenuse kvaliteedi, kiiruse ja hinna suhe. Erinevate vahendajate, kirjastuste ja raamatukaupluste hindu võrreldi pidevalt ning välja kujunesid kindlad partnerid. Väga hea koostöö tekkis TÜ raamatupoega, aga samuti jätkus kirjastuse *Lange&Springer* näituseprojekt, mis hoolimata protsessi aeglusest ja töömahukusest on võimaldanud seni siiski kõige soodsamate hindadega väliskirjanduse oste. Kirjastuselt *Karger* saadi 80%-lise hinnasoodustusega 30 ajakirja ja 75%-lise hinnasoodustusega kõik kirjastuses ilmunud monograafiad.

Kriitiliselt vaadati läbi raamatuostussumma kasutamise senine kord. Raamatukogu arengukava aluste väljatöötamiseks moodustatud komisjoni ettepanekul ja kogude arenduse toimkonna soovitusel koostati 2001. aasta eelarve jaotus (kinnitati TÜ eelarvekomisjoni poolt 8.12.), kus on **teadusinformatsiooni ja õppematerjalide ostmiseks eraldatav raha jagatud teaduskonniti**. See on väga oluline muutus rahajaotusmehhanismis, mis lubab eeldada, et alles nüüd hakkavad teaduskonnad aru saama, kui väike on raamatukogule komplekteerimiseks eraldatav summa ja kui palju teadus- ja õppekirjandus maksab.

Teaduskondade ja raamatukogu vahelise koostöö arendamiseks komplekteerimise valdkonnas rakendatakse referentide süsteem. Aasta lõpus koostati vastav dokumentatsioon, kuulutati konkurss, töötati välja koolituskava, esimesed referendid hakkasid tööle.

Raamatukogu probleeme õppekirjanduse hankimisel on teaduskondadest mõistnud vist vaid majandusteaduskond, luues suurepärase pretsedendi ja rahastades teaduskonna eelarvest u. 160 uue võõrkeelse majandusraamatu tellimise. Nimestik koostati õppejõudude ja teadurite valikul kirjastuste kataloogide baasil. Teaduskond finantseeris veel osaliselt 2001. aastaks majandusraamatukokku tellitavat eestikeelset perioodikat: *Eesti Päevaleht*, *Eesti Ekspress*, *Tulu*, *Eesti Majanduse Teataja*.

Filiaalidele komplekteeriti trükiseid tunduvalt väiksemas mahus kui varem. Seoses eksemplaarsuse pideva vähendamisega on kõne all olnud ärgitada üliõpilasedustust konsepti- ja õpikuturge korraldama. Vaagitud on lugejate toodud asendusraamatute vastuvõtmise printsiipe vältimaks ebavajalike trükiste sattumist raamatukokku.

Eesti trükis

Sundeksemplaride saamine suurematest trükikodadest on aasta-aastalt paranenud ja ka mitmed väiksemad trükikojad on hakanud trükiseid ise saatma (varem tuli üldjuhul Tallinnas järel käia). Siiski ei tähenda see, et raamatukogu kõik ettenähtud teavikud saaks.

Alates 2000. a. algas sisuline töö Eesti elektrooniliste teavikute sundeksemplaride komplekteerimisel. Varem oli see tööloik üheselt lahendamata. Seoses eelarverahade nappusega ei osteta kõigest Eestis väljaantavatest elektroonilistest teavikutest lisaeksemplare, vaid valmistatakse tagatiskoopia (lubatud vastavalt autorikaitseaduse § 20/1).

Järjekordselt vähendati trükiste eksemplaarsust. Vastavalt direktori korraldusele nr. 10, 17.10. lähtutakse edaspidi kolmanda või enama nn. kasutuseksemplari(de) juurdeostmisel ainult Tartu Ülikooli õppe- ja teadustöö vajadustest. Rahvustrükise täielik kogu moodustub kahest (või ühest) sundeksemplarist.

Välismaine trükis

Võõrkeelse teadusperioodika osas (mille maht võrreldes 1996. aastaga on pea poole võrra vähenenud: 1996. aastal 1300 nimetust, 2000. aastal 700 nimetust) hoidis raamatukogu eelmise aasta taset. Välisperioodika tellimiseks kulus raamatuostusummadest praegu 60% (4 875 000 kr.). Võõrkeelsete teavikute komplekteerimise **prioriteediks** teadusajakirjade järel olid **õppetööd toetavad materjalid**, millele kulutati 1 000 000 kr.

Vahetuse korras teavikute hankimine on aasta-aastalt vähenenud (2000. a. 2718 arvestusüksust, 1999 — 3240). Raamatuvahetust ei ole võimalik laiendada juba ebakorrapärase saatmisvõimaluste ja TÜ Kirjastuse väljaannete kõrgete hindade tõttu. Seoses majandussummade nappusega peatati aruandeaastal välisvahetuse pakkide saatmine peaaegu kolmveerandiks aastaks, mis aga kõigutab vahetussuhteid maailma teadus- asutustega ja kahjustab raamatukogu, ülikooli ja Eesti mainet usaldusväärse partnerina.

Kuna välisvahetusega polnud võimalik senises mahus tegeleda, jõuti rohkem läbi töötada varasematel aastatel saabunud annetusi.

Väärtusliku kogu fennoungistikaalast kirjandust annetasid Tartus toimunud IX rahvusvahelisest fennoungistide kongressist osavõtjad, olulisi infomaterjale ja Euroopa Liitu tutvustavaid väljaandeid kinkisid Suurbritannia ja USA saatkond. Trükiseid annetati mitme jätkuva projekti raames: teadusajaloalane kirjastamisprojekt *Historia Scientiarum* (Fritz-Thyssen-Stiftung), Sorose fondi *Puškini-projekt*, Ida- ja Kesk-Euroopa Ajakirjade Annetus-

projekt, *IEEE Computer Society* projekt, Ameerika Matemaatika Ühingu *FSU* projekt ja *Deutsche Forschungsgemeinschaft*'i projekt.

Trükiste järelkomplekteerimine

Läbi töötati Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Usuteaduse Instituudist raamatukokku tagasi jõudnud vana väärtuslik saksa- ja ladinakeelne teoloogiakirjandus (vt. ka S. Härmi artiklit käesolevas aastaraamatus), osa Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis poolt annetatud vanemat kirjandust, mis sisaldas palju huvitavaid trükiseid ajaloo, keele- ja kirjandus-teaduse alalt, sealhulgas märkimisväärse koguse *Estica*-alast kirjandust, ning TÜ geograafia ja anatoomia instituudist üle antud trükised.

Vastu võeti mitu kogu — prof. S. Karlingi kunstiajaloolased raamatud Rootsist, ülikooli kunstimuuseumi ja silmakliiniku poolt raamatukogule üle antud raamatud. Kauaaegne Eesti orienteerumisspordi edendaja, TÜ kehakultuuriteaduskonna endine õppejõud Arne Kivistik annetas ligi 600 orienteerumiskaarti aastaist 1962–1994. Koos viimastel aastatel saadutega on raamatukogul nüüd Spordimuuseumi kõrval teine täielik trükitud orienteerumiskaartide kogu Eestis.

Töötajate rakendamisega olulisematele töödele ei olnud võimalik jätkata reservkogu läbitöötamist.

20. dets. 1999. a. veeavarii tekitas eestikeelsete trükiste kogule suurt kahju. 2000. aasta alguses korraldati suurem aktsioon hävinud ja kahjustatud trükiste hankimiseks: ajakirjanduse ja raadio abil kutsuti inimesi trükiseid annetama, koostati vajalike trükiste nimekirjad, millega sai tutvuda nii raamatukogu teeninduspunktides kui ka Interneti koduleheküljel. Tulemused olid meeldivalt üllatavad. Annetusi saabus üle kogu Eesti — Tartust, Tallinnast, Elvast, Jõhvist, Viljandist, Kundast jne. Eriti palju saadi ajalehti-ajakirju, õpikuid ning 1960–1970-ndate aastate ilukirjandust.

Eesti trükiste järelkomplekteerimisele kulutati 15 651 kr. (164 trükise keskmine ostuhind 80 kr.): eraisikutelt 42 eks. (3497 kr.), antikvariaatidest 85 eks. (6777 kr.) ja TÜ raamatupoest 37 eks. (5377 kr.), kasutades ainult Haridusministeeriumilt programmi “Eesti keel ja rahvuskultuur” raames saadud raha.

Käsitöökirjad

Käsitöökirjakogusse saabus kultuuri- ja spordiajaloolase O. Langsepa isikuarhiivi materjale, peamiselt kirjavahetust seoses N. ja S. Roerichiga ning G. Hackenschmidtiga kirjad. Mitme partiina tuli täiendusi prof. J. Lotmani arhiivimaterjalidele — 1990-ndate aastate alguse kirjavahetust, Kääriku semiootika suvekooli ja A. Bloki kogumike materjale, monograafiate käsitöökirjavariante jm. Täiendusi laekus veel mitmele isikuarhiivile (V. Masing, A. Tomingas, U. Ivask, V. Pärtelpoeg) ja manuskriptide kogusse. I. Palm andis üle 16 nimetust TÜ õppejõudude ja teenistujate meenutuste ja mälestuste helisalvestiste litereeringuid.

Fotod, kunst

Fotokogusse lisandus peamiselt ülikooli õppejõudude (näit. J. E. O. Schmiedeberg, E. Roots jt.) ja raamatukogu töötajate portreefotosid, pilte raamatukogus toimunud üritustest. Kunstnik J. Kolpakov kinkis oma pastelli “Enne äikest”, M. Olvet oma töödest 27 ekssliibrist.

Komplekteerimise kohta vt. ka XVI, 3 ja lisad I–XIII.

VI. Kataloogitöö, elektronkataloog ESTER

29. nov. 1994. a. sisestati esimene kirje raamatukogu oma elektronkataloogi INGRID. Alates 1999. aasta 1. jaanuarist mindi raamatukogus üle uuele infosüsteemile INNOPAC, kaartkatalooge enam põhimõtteliselt ei jätkatud.

Eesti teadusraamatukogude ühtsesse elektronkataloogi ESTER sisestatud kirjed jagunevad nüüd loomise seisukohalt neljaks, aasta jooksul kataloogiti järgmiselt:

- originaalkirjed uutele teavikutele — 18 647 nim.,
- kopeerikirjed uutele teavikutele — 3 430 nim.,
- lühikirjed varem kataloogitud teavikutele — 26 699 nim.,
- retrokataloogimine (kaartkataloogide konverteerimine elektronkataloogi, varem raamatukogus olnud teavikute lühikirjete täiendamine täiskirjeteks) — 10 569 nim.

Aasta lõpuks oli elektronkataloogi sisestatud 10,8% kasutuskogude eksemplaride üldarvust (1999 — 9,3%), kasv 1,5%.

Elektronkataloog vajab pidevat kontrollimist ja korrastamist. Kui 1999. a. alustati kataloogi sisestatud uute pealdiste autoriteetsuse kontrolli (kataloogis peaksid olema ainult ühtsed autorite ja kollektiivide nimevormid), topelt bibliokirjete ja vigaste vöötcodeide regulaarset kontrollimist, siis aruandeaastal alustati veel kataloogi süstemaatilist kontrollimist Eesti Rahvusraamatukogust üle kantud eesti autorite normikirjete põhjal. Kataloogi korrastamine on mahukas, aga oluline tööloik, sest erineval tasemel koostatud kirjed (lühikirjeid koostasid põhiliselt teenindusosakondade töötajad), palju erinevaid nimevorme ühel autoril/kollektiivil aeglustab oluliselt autoriotsingut elektronkataloogis.

Aasta jooksul tegeldi kataloogimise töökorralduslike ja -normide küsimustega. Osakonnajuhatajate ja spetsialistide nõupidamistel jõuti järgmistele otsustele:

- töö paremaks korraldamiseks peaks raamatukogu arenduskogu fikseerima prioriteetidid töötluses, kas kirjeldada kogusid lähtuvalt ELNET-i projektidest või raamatukogu teeninduse vajadustest (prioriteetidid jäid arenduskogus fikseerimata);
- objektivsete tulemuste saamiseks on tööprotsesside mõõtmisel ja hindamisel otsustarbekas kasutada sõltumatu eksperdi analüüsi;
- kirjete parandamine peab toimuma kirje koostaja teadmisel;
- Eesti Rahvusraamatukogust üle kantud normikirjete põhjal hakatakse kataloogi süstemaatiliselt korrastama;
- kaartkataloogide konverteerimisel peaks lähtealuseks olema peakataloog, mitte Eesti Rahvusraamatukogust kopeeritud kirjed;
- üle vaadata ja täiendada juhendmaterjalid tööks normikirjetega, juhend perioodika eksemplarikirjete järjestamiseks ning vöötcodeide ja turvaribade kasutamiseks.

Lühikirjed

4. detsembrist koostatakse hoidlatöötaja poolt lühikirjed kõigi alates 1945. a. ilmunud trükiste laenutamiseks. Lühikirjed said elektronkataloogis ka soome kogu teavikud ning alustati noodikogu kataloogimist.

Teaduskirjanduse lugemissaalide avakogu lühikirjed jõuti elektronkataloogi sisestada teiseks kvartaliks. Koostöös retrokataloogimise ja liigitamisosakonnaga koostati avakogu teavikute retrokataloogimise plaan ning määrati kirjanduse liigid, mis vajavad kõige kiiremas korras märksõnastamist.

Aasta lõpuks jõuti elektronkataloogis kirjeldada üliõpilastele vajalik õppekirjandus nii nimetuste kui ka eksemplaride osas (u. 75 000 teavikut e. u. 24% õppekogust).

Retrokataloogimise projektid, valdkonnad

Retrokataloogimine toimus järgmiste projektide kaudu või valdkondades.

- Eestikeelsete raamatute (1918–1940, 1980–1991) ja perioodika (1989–1993) kirjeid konverteeriti retrospektiivse rahvusbibliograafia projekti raames (Eesti Rahvusraamatukogu bibliokirjeid täiendati, vajadusel redigeeriti, määrati meie raamatukogu eksemplaride asukoht või lisati eksemplarikirje).
- Lõpetati õppekirjanduse kogu võõrkeelsete raamatute ja võõrkeelse perioodika konverteerimine (koostati keskmise tasandi bibliokirje, lisati koodid).
- Võõrkeelse vanatrükise kirjeid konverteeriti OSI (*Open Society Institute*) lepingu raames (bibliokirje ja eksemplarikirje koostamine).
- Retrokataloogimist alustati ka keemia- (teavikud aastani 1994), füüsika- (u. 2/3 avakogust) ja majandusraamatukogus.

Käsikirjad, fotod

Jätkati käsikirjaarhiivide ja fotokollektsioonide kollektsoonitasandil kirjete koostamist elektronkataloogis (50 isikuarhiivi ning asutuste ja organisatsioonide arhiivifondi, 4 fotokollektsiooni). Alustati kirjade elektroonilist kataloogimist, selleks koostati esmalt bibliograafilise kirje tööleht. Esimese tööna sisestati *Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv* (2011 kirjet). Elektronkataloogi sisestati 392 foto bibliokirjed.

Liigitamine ja märksõnastamine

Kui 1998. a. liigitati-märksõnastati 18 558 teavikut ja 1999. a. 19 350 teavikut (kasv tingitud kaartkataloogimise lõpetamisest), siis 2000. a. liigitati-märksõnastati 24 204 teavikut. Kasvu tagas arvutijärjekorra kadumine, s.t. iga töötaja personaalse arvuti olemasolu. Liigitajate töömaht kasvas, kuna lisaks uutele teavikutele märksõnastatakse nüüd ka retrokataloogitud teavikud, millel seni märksõnu ei olnud. Töölõik on endiselt n.-ö. "raamatu tee pudelikael". Olukorra leevendamiseks otsustati, et teatud formaalsetele tingimustele vastavaid Tallinnas liigitatud-märksõnastatud uusi eestikeelseid teavikuid Tartus enam ümber ei liigitata-märksõnastata.

Tesaurus

Jätkati Tartu Ülikooli Raamatukogu tesauruse (INGRID-i märksõnastiku) koostamist, s.t. täiendamist ja parandamist, *Eesti üldises märksõnastikus* (EÜM) olevate märksõnadega kooskõlla viimist. INGRID-is on praegu 16 077 märksõna ja 2 466 äraviidet. Aasta jooksul täienes see 1 491 märksõna ja 388 äraviitega. Märksõnastike võrdlemise käigus tehti Rahvusraamatukogu normandmete osakonnale rohkesti ettepanekuid paranduste ja täienduste sisseviimiseks EÜM-i.

Kaartkataloogid

Põhilistes kaartkataloogidesse enam uusi kaarte ei lisatud, s.t. kaartkataloogid külmutati. Sellest tulenevalt paigutati kataloogisaalis kataloogid ümber, need tõsteti kokku, et teha saalis ruumi elektronkataloogi otsinguks ettenähtud arvutitele. Näit. 52 kapi asemel on süstemaatiline kataloog nüüd 29 kapis. Kaardid tõsteti väiksemasse arvu kastidesse,

kataloogikastidel vahetati etiketid. Kataloogidest eemaldati kogudest kustutatud trükiste kaarte, mis aga tööjõu vähesuse tõttu katkestati.

Töö *Estica* märksõnakataloogiga (alates 1945) katkes seoses R. Michelsoni pensioneerumisega 15.06. (*Estica* probleemistiku kohta vt. ka XVI, 9.) *Estica* märksõnakataloogi (kuni 1945) ja võõrkeelse kirjanduse sedelkataloogi täiendati vähesel määral.

Käsitöökirjade ja haruldaste raamatute osakonna alfabeetilised ja süstemaatilised kaart- ja sedelkataloogid täienesid u. 2200 kaardi võrra, sealhulgas:

- F. Schardiuse autograafide kollektsioonist (F 5) ja I. J. Esseni kogu kataloogimata kirjadedest (Mscr 42, 43, 44 ja osaliselt Mscr 48, 50 ja 51) kataloogiti kokku 927 kirja 16.–18. sajandist, sisu lühiannotatsioonid koostati 205 saksakeelsele ja 486 ladina-keelsele kirjale (neist 78 Schardiuse kollektsioonist);
- kunsti kataloogiti 3 nim.;
- haruldased raamatud (eestikeelne raamat ja perioodika, Lääne-Euroopa trükised, vene raamat, *Estica*) — kokku 212 nim.;
- koostati kartoteek meie kogudest esialgselt väljaselgitatud mitmesuguste Voroneži asutuste ja organisatsioonide templitega raamatutest.

Koostati 3 isikuarhiivi nimistut — K. Schlossmann (F 162), E. J. Saareste (F 163) ja J. Uluots (F 164).

Kataloogimise kohta vt. ka XVI, 6 ja lisa XIV–XV, XVII–XX.

VII. Ülikooli erialakogude integreerimine infosüsteemi INNOPAC

Seisuga 1.01.2000 oli INNOPAC-iga ühinenud 10 ülikooli erialaraamatukogu ja Balti Kaitsekolledži raamatukogu. Aruandeaastal lisandus neile veel viis: saksa filoloogia raamatukogu, usuteaduskonna raamatukogu, geoloogiaramatukogu, füüsika instituudi raamatukogu, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogu. Kataloogimise kõrval hakati ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogus kirjetele lisama ka märksõnu. (Juba eelnevalt märksõnastati Balti Kaitsekolledži ja kunstiajaloo õppetooli raamatukogus.) Sotsiaalteaduskonna ja ajakirjanduse osakonna raamatukogu läksid üle arvutilaenutusele, euroteaduskonna raamatukogus koostati oma lugejate andmebaas, et 2001. a. üle minna arvutilaenutusele. (Erialakogude laenusreeglid jäid iga kogu enda otsustada.) Erialaraamatukogude töötajaid konsulteerisid pidevalt pearaamatukogu kuraator Lilia Külv ja ka märksõnastajad/liigitajad, nende töötajad võtsid osa Kääriku talveseminarist (27.–28.03.), erialaraamatukogude teabepäevast (12.04.) ja märksõnastamise seminarist (13.11.).

31.12.2000 seisuga oli elektronkataloogi ESTER sisestatud järgmiste erialakogude teavikuid:

	31.12.1999	31.12.2000
usuteaduskonna raamatukogu	–	505
õigusteaduskonna raamatukogu	12	797
sotsiaalteaduskonna raamatukogu	6976	7340
euroteaduskonna raamatukogu	3915	4219
Eesti Biokeskuse raamatukogu	935	953
füüsika instituudi raamatukogu	–	3115

ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogu	–	1552
prantsuse uuringute keskuse raamatukogu	652	999
skandinavistika õppetooli raamatukogu	3050	3839
kunstiajaloo õppetooli raamatukogu	990	1063
klassikalise filoloogia õppetooli raamatukogu	115	631
saksa filoloogia raamatukogu	–	143
geoloogiaramatukogu	–	329
Pärnu Kolledži raamatukogu	105	655
Narva Kolledži raamatukogu	158	790
Balti Kaitsekolledži raamatukogu	912	2390

VIII. Bibliograafiatöö

Bibliograafiatöös oli 2000. a. käsil seitse teemat, mille kohta koostatakse kartoteeke või andmebaase.

- 1) **Tartu Ülikool. Ajalugu. Õppejõudude, teenistujate ja kasvandike biobibliograafia (1632–1710, 1802–2000→)** (täitjad Maare Kümnik, Anne Laumets, Malle Suurväli (kuni 05.06.), Sirje Tammoja, Anne Kõre).

Teemakohane materjal on talletatud kartoteegis ja lokaalsete/osakonna andmebaasidena 1987., 1990. ja 1992. a. kohta. Aruandeaastalgi jätkus töö kartoteegi ja andmebaasiga.

Kartoteek täienes 3733 nim. võrra, dubleeriti 989 kaarti, kokku 4722 kaarti. Kartoteegi ajaloo osasse märksõnastati 834 kaarti. Elektronkataloogi sisestati 280 TÜ-temaatikaga seotud kirjet.

Pikka aega on probleemiks olnud TÜ töötajate ja TÜ kohta ilmunu elektronkataloogis kättesaadavaks tegemine. Aasta jooksul arutati korduvalt võimalusi kanda andmeid INNOPAC-süsteemi 9xx väljadele. Alates oktoobrikuust hakati elektronkataloogi ESTER sisestama TÜ-ga seonduvat materjali (teaduskondade, õppetoolide jne. ajalugu), TÜ-s õppivate-töötavate, varem õppinud või muudmoodi TÜ-ga seotud isikute andmeid. Vastavad täiendused oleks vaja teha kõigile juba varem elektronkataloogi viidud raamatu- ja artikli-kirjetele.

TÜ-teemalist materjali otsiti ka raamatukogus kasutusel olnud rahvusvahelistest andmebaasidest, näit. PCI (*Periodicals Contents Index 1770–1993*), *Cambridge Scientific Abstracts. Internet Database Service* jne.

Tööjõu pideva vähenemise tõttu on saanud küsitavaks materjali bibliografeerimine ajalehtedest. Kavatsesid kokkuleppes jagada ajalehed raamatukogude vahel ära aga loobuti, sest TÜ-d käsitlev materjal ületab kõigi teiste kõrgkoolide oma ja keegi ei ole huvitatud teisele raamatukogule materjali kogumisest. (Samas on aga selle info järele nõudmine!)

Katkes TÜ dissertatsioonide läbitöötamine neis leiduva bibliograafilise andmestiku abil kartoteegi täiendamiseks. Läbivaatamise ootele jäi 135 dissertatsiooni.

Välis-Eesti ajalehtedest bibliografeeriti TÜ-ga ja kasvandike-õppejõududega seonduvat materjali 304 nim. ja liideti üldkartoteeki.

- 2) **Teaduste ajalugu Eestis (1956–2000→)** — kartoteek täienes 25 nim. võrra, mis ka märksõnastati.

3) **Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944** (täitjad Kersti Taal (juh.), Helgi Solba).

Bibliografeeriti 1344 kaarti, märksõnastati 1288. Jätkus bibliograafia seisukohalt vajaliku perioodika väljaselgitamine ja bibliografeerimine (*Archivalische Zeitschrift, Deutsche Herold, Baltischer Beobachter, Fornvännern, Historiska Handlingar, Vaba Maa* jne.) ning erinevate maade bibliograafiate ja kasutatud kirjanduse nimestike läbivaatamine. Novembris otsustati, et ajaloobibliograafia koostamist jätkatakse edaspidi juba ESTER-is, kuhu konverteeritakse ka senine *Pro-Cite* andmebaas.

4) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–2000** → (Vene aladel ilmunu). **ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–2000** → (täitja Mare Onga).

Andmebaasi jaoks bibliografeeriti 442 nim., sisestati 834 ja märksõnastati 591 kirjet. 4.12. arutati küsimusest huvituvate institutsioonidega (T.-R. Viitso, A. Nurk, U. Sutrop, T. Liivamägi, M. Onga, A. Laumets) tööga seotud küsimusi ja leiti, et raamatukogu on siiski kõige õigem koht selle tegemiseks ja jätkamiseks. Vaja on toetust baasi kättesaadavaks tegemiseks ja uue tarkvara hankimiseks. Konkreetselt milleski veel kokku ei lepitud.

5) **ARTIKKEL (1999–2000). ELNET Konsortsiumi ühisandmebaas, Eesti ajakirjade ja jätkväljaannete sisu elektrooniline kataloog INNOPAC-süsteemis** (täitjad Anne Kõre, Anne Laumets).

Raamatukogus bibliografeeritakse ühistööst 20 ajakirja ja rida Tartu Ülikooli jätkväljaandeid. Bibliografeeriti ja märksõnastati 1602 artiklit. TÜR-is bibliografeeritavad ajakirjad on: *Acta Historica Tallinensia, Ajalooline Ajakiri, Akadeemia, Arheoloogia Ajakiri, Balti Ateroskleroosi Ajakiri, Eesti Arst, Eesti Arstide Liidu Teataja, Eesti Rohuteadlane, Eesti Õde, Hippokrates, Folklore, Keel ja Kirjandus, Kodutohter, Linguistica Uralica, Mulkilde Almanahh, Mäetagused, Quintessenz Eesti, Tervis, Tervisetrend, Tuna*.

6) **Professor Paul Ariste biobibliograafia 1921–2000** (täitja Mare Onga).

Bibliograafia andmestikku täiendati aasta jooksul (eelkõige kirjandus P. Ariste kohta) kuni trükiväljaande ilmumiseni, milles on kokku 1793 kirjet. Töö kujunes mahukamaks ja materjali kogumine aeganõudvamaks ning keerulisemaks algul arvatust. Andmebaasi vastavusse viimine publikatsiooniga jäi järgmisesse aastasse. Bibliograafia valmimisele aitasid tõhusalt kaasa S. Tammoja, M. Kümnik, R. Saukas.

7) **Raamatukogunduse uudiskirjandus** (täitja Vilve Seiler).

Raamatukokku saabuva uudiskirjanduse põhjal *Pro-Cite*'is koostatav bibliograafiline andmebaas täienes 180 nim. võrra raamatukokku saabunud raamatukogunduse, informaatika- ja bibliograafiakirjandusest. Andmebaasis sisalduval materjalil on neli väljundit: 1) Eesti teadusraamatukogude raamatukogundusliku uudiskirjanduse koondandmebaas, 2) ajakirjas "Raamatukogu" avaldatavad koondnimestikud, 3) teadusosakonnas säilitatav andmebaas, 4) TÜR-i koduleheküljel kättesaadavad kuu- ja aastanimestikud.

Teatmearhiiv, lühinimestikud

Jooksvalt täiendati andmebaase "Maailma maad" (227 nim.), "Alternatiiv ja rahvameditsiin" (72 nim.). Jätkati *Estonica* bibliografeerimist TÜR-i tellitud Venemaa, Läti ja Leedu venekeelsetest ajalehtedest (643 nim.), teatmearhiivi kartoteegid täienesid 1546 nim.

võrra. Bibliograafid koostasid nii suuliste kui ka kirjalike päringute põhjal 9 lühinimestikku 250 kirjega (vt. lisa XXXIII).

Bibliograafiatöö kohta vt. ka lisad XV–XVI, XXXIII.

IX. Töö kogudega

Seisuga 31.12.2000 oli raamatukogus 3 789 760 a.-ü. mitmesuguseid teavikuid.

Hoidlates jätkus tavapärase töö — kogude kasvades paigutati neid ümber (eestikeelse kirjanduse hoidlas A-korrusel nihutati 80 laudimeetrit raamatuid ja B-korrusel 30 laudimeetrit, Eesti ajalehtede arhiiveksemplarid viidi hoidlasse B-1), kontrolliti järjestust, vastavalt vajadusele saadeti raamatuid ja ajakirju köitmisele ning kiletamisele, võimalusel tehti pisiparandusi hoidlates, Usuteaduse Instituudist 1999. a. tagasi saadud kirjandus paigutati hoidlasse, raamatukogus alalhoitud kataloogisedelid liideti kataloogi, jooksvalt ja retrospektiivselt märgistati eestikeelsete trükiste arhiiveksemplare.

Muudeti ajalehtede säilitamisega: võrkeelseid ajalehti säilitatakse nüüdsest 5 aastat, vaid venekeelseid 10 aastat, Eestis ilmunuid ja eestikeelseid ajalehti jäädavalt.

Inventuur viidi läbi humanitaarraamatukogu ja õppekirjanduse avakogus, kadunuks osutus vastavalt 114 ja 1130 teavikut. Viimane oli Eesti raamatukogudes tõenäoliselt esimene inventuur, kus teavikute kohalolekut võrreldi elektronkataloogiga.

Pärast õppekirjanduse lugemissaali remonti tegeldi põhjalikult avakoguga: inventeeriti kirjandus; vähemkasutatavad väljaanded ja dubletid eraldati hoidlasse paigutamiseks, millega seoses lugemissaali kirjanduse hulk vähenes u. 9000 eks. võrra; ühtlustati liigiti kohaviidad; kataloogis märgistati kadunud eksemplarid, viimaseid kogunes umbes 1130; roheline kleebisega tähistati õppekirjanduse lugemissaalis ainult 24 tunniks laenutatavad õpikud.

Kogudest kustutati kokku 34 929 a.-ü. aegunud väljaandeid ja liigseid dublette, näit. õppekirjanduse kogust 22 695 eks., sellest oli 16 965 eks. mittevajalikke dublette. Veel kustutati 1 181 aastakäiku (51 nimetust) vanu, arvelevõtmata ajalehti. Mahakantud raamatuid müüdi raamatukogus ja anti kaitsejõudude raamatukogudele.

Lõpetati kolme isikuarhiivi korraldamine — K. Schlossmann (F 162, 13 säilikut), J. Uluots (F 164, 40 säilikut) ja J. Lotmani-Z. Mintsi epistolaarne isikuarhiiv (F 135, 2011 säilikut, mis hõlmavad u. 18 000 kirja u. 2 500 korrespondendilt). J. Lotmani iseseisvast arhiivifondist (F 136) jõuti lõplikult korraldada 200 säilikut. (Viimast aastat oli ETF-i grant 3008 projektile “Prof. J. Lotmani isikuarhiivi teaduslik-tehniline läbitöötamine ja vastava andmebaasi koostamine”. Kavandatud tööd jõuti põhijoontes ära teha.) Lõpetati töö I. Kanti kirjavahetusega ja sealhulgas leiduvate muude materjalidega, mis kataloogiti analüütiliselt. Kokku 17 uut säilikut korraldati juurde manuskriptide kogusse, J. Mägiste isikuarhiivi ja Tartu ülikooli arhiivifondi. Jätkati V. Masingu isikuarhiivi (F 117) läbitöötamist, alustati Tartu ülikooli füüsika osakonna arhiivifondi (F 55, nim. 7) ja Z. Mintsi isikuarhiivi (F 137) korraldamist. Esmakordselt tehti katse organiseerida vähemmahukamate ja uemate isikuarhiivide läbitöötamine üliõpilaste seminaritööna. Kolm TÜ eraõiguse instituudi teaduri M. Lutsu seminari üliõpilast tegelesid Mare Ranna juhendamisel õigusteadlaste J. Uluotsa, I. Gräzini (F 114) ja P. Järvelai (F 143) arhiivimaterjalide süstematiseerimise, määramise ja esialgse kirjeldamisega. Aruandeaastal jätkati taas raamatukogu arhiivi (F 4) korraldamist 1996.–1997. aasta materjalide osas. Fotokogusse korraldati saabunud (osalt ka varasemad) fotod — 609 nimetust.

Raamatukogu oma kogudest võeti rariteetidena haruldaste raamatute kogusse arvele prof. J. Uluotsa õigusajaloo loengute rotaatorpaljunduses eksemplare, E. Taska ateljee kauneid köiteid (*Kalevipoeg*, *Kalevala*), J. W. Goethe ja J. M. R. Lenzi eluajal ilmunud teoste väljaandeid, Põltsamaa varatrükiseid, 1802. a. taasavatud Tartu ülikooli 25. ja 50. aastapäevale pühendatud ja sel puhul kingitud trükiseid jm. Saadi juurde koopiad kahest rootsiaegse Tartu ülikooli seniteadmata trükisest.

Sisuline töö kunstikoguga on katkenud, sest TÜ Kunstimuseum taotleb oma Lääne-Euroopa ja baltisaksa graafikakogu loomise eesmärgil vastava läbitöötatud osa ülevõtmist raamatukogu graafikakogust. Vanatrükise koguga orgaaniliselt seotud, nõuetekohaselt säilitatud ja 9 trükikataloogiga teaduskäibes kinnistunud graafikakogu lõhkumisele esitas raamatukogu vastuväited. Moodustati komisjon (J. Kangilaski, J. Elken, I. Kukk, E. Martis, M. Rand), mis peab välja töötama ülikooli kunstivarade haldamise projekti.

Kogude säilitamine on jätkuvalt raamatukogu tõsisemaid probleeme: õigete arhiivitarvikute muretsemiseks nappis raha, restaureerimisvõimalused vähenesid jne. Aastatel 1998–2000 uuriti Eesti teadusraamatukogude ühisprojekti THULE raames eesti trükiste säilivust. Tulemustest selgus, et neljast uuritud raamatukogust olid kogud kõige halvemas seisukorras TÜR-is — umbes 22% trükiseid on tugevasti kahjustatud, 39% olid kahjustatud, s.t. ohustatud seisundis. Enam kahjustatuks osutus trükiste paber, millele järgneb köite seisund, paremas seisukorras on sisuploki kinnitus. Väga happelise paberiga trükiseid on 76% ja need on valdavalt ilmunud ajavahemikus 1850–1990. Uuringu lõppkokkuvõtte juhhib tähelepanu veel sellele, et kasutus- ja asenduskoopiad eesti trükistest puuduvad, teavikuid ei ümbristata nõuetele vastavate materjalidega, hoiutingimused ei vasta üldiselt UNESCO ja IFLA-PAC soovitudele. Samas raporteerib kokkuvõtte, et eestikeelsete trükiste kogu on raamatukogus kõige kasutatavam.

Haridusministeeriumi programmi “Eesti keel ja rahvuskultuur” raames projektile “TÜ Raamatukogu humanitaarteaduslike ja museoloogiliste kogude säilitamine, täiendamine ja kättesaadavaks tegemine” eraldatud 80 000 kr-st 64 349 kulutati arhiivitarvikute hankimiseks. Aasta algul tehti tõsist tööd 20. dets. 1999 veeuputuse tagajärgede likvideerimiseks (kuivatati raamatuid ja ajalehti).

Jätkuvalt puhastati ja desinfitseeriti kasutuskogusid, raamatukokku laekunud kogusid ning isikuarhiive (osa humanitaarraamatukogu hoidlaid, õppekirjanduse lugemissaali avakogu pärast remonti, prof. J. Lotmani käsikirju, Baeri ja Sauksi kogu, Vadi noodikogu, klaaspositiivid, asendustrükised veeuputuse tagajärjel hävinud raamatutele).

Õhutemperatuuri ja -niiskust mõõdeti raamatukogus 26 punktis 1–2 korda nädalas. Suvel (3.07.–06.08.) oli raamatukogu säästurežiimil, seoses kokkuhoiumeetmetega seisati konditsioneerid, ventilatsioon lülitati sisse kolmapäeviti vaid neljaks tunniks. Hoidlate sisekliima halvenes tunduvalt. Temperatuur oli hoidlates 20°–24°, niiskus 55–70%, lugemissaalides tõusis temperatuur 28°-ni, niiskus 62–82%-ni. Oktoobris kontrolliti pisteliselt KHO hoidlat hallituskahtluse tõttu, kuid hallitust ei leitud.

Vt. ka XVI, 5 ja lisa XXVI.

X. Lugejateenindus

31. dets. 2000. a. oli raamatukogus registreeritud 18 200 lugejat. Külastusi registreeriti aasta jooksul 720 000, laenutusi 719 000 eks., sellest lugemissaali 476 650 ja

koju 242 350 (vt. ka lisa XXIII). Peamaja lugemissaalides oli kokku 721 kohta, individuaaltöörume 62. Lugejate käsutuses oli 50 arvutitöökohta kataloogi- ja infootsinguks. Peamaja avakogud sisaldasid u. 70 000 eks. raamatuid (õppekirjandust 16 200 eks., teaduskirjanduse lugemissaalides 43 300 eks.), 1500 nim. teadusajakirju, 150 nim. ajalehti. Lugejate töötingimused paranesid õppekirjanduse lugemissaalis, mille remont lõppes aasta alguses. Pidulik avamine toimus 22. veebruaril. Lugemissaali paigutati kaasaegne, arvutitega varustatud teeninduspunkt, uus hele mööbel (lauad, riulid, toolid) ja nõuetele vastav valgustus. Remont oli ka õppekirjanduse osakonna hallata olevates individuaaltööruumides.

Lugejateeninduses olid strateegia ja põhitöö suunatud INNOPAC-i laenutusmooduli võimalikult täielikule rakendamisele ning teenuste ja reeglite korrastamisele.

Olulisemad muudatused lugejateeninduses olid:

- 21.02. läks õppekirjanduse lugemissaal üle elektroonilisele laenutusele. Alates 4.12. vormistatakse elektrooniliselt kõikide alates 1945. aastast ilmunud teavikute laenutused nii koju kui ka lugemissaali.
- Seoses sellega, et kõiki laenutusi kajastatakse avalikus kataloogis (elektronkataloogi ESTER lugejatele nähtav osa), saavutati kaks põhieesmärki: lugeja näeb raamatu kohta täpset infot endise märkuse kohal asemel; lugejal on võimalus panna ennast järjekorda ka juhul, kui raamat on laenutatud lugemissaali. Laenutusmoodul on muutunud palju usaldusväärsemaks ja lugejasõbralikumaks.
- Alates veebruarist arvestatakse kõiki viiviseid INNOPAC-is. Kasvas raamatute laenu-tähtaja pikendajate arv, eriti telefoni teel (teaduskirjanduse osakonna teenindus-punktides oli aastast 56 533 pikendamist ehk 165 päevas). Aasta lõpust pakuti ka uut teenust — raamatute pikendamist e-posti teel.
- Koostati juhend kaotatud raamatute asendamiseks või kahju kompenseerimiseks.
- Aasta lõpus said lugejad hakata kasutama PIN-koode oma lugejakirje vaatamiseks (laenutähtjad, viivised jne.).
- Ümber töötati teadete andmine lugejatele elektronkataloogis ESTER: kogude nime-tused muudeti lugejatele arusaadavamaks jne.
- Teaduskirjanduse lugemissaalidest hakati väiksema nõudlusega kirjandust koju laenu-tama ka 30 päevaks (kollase märgisega trükised).
- Töötati välja Eesti trükise arhiivkogust erandjuhtudel laenutamise eeskiri.
- Töötati välja teavikute osakondadesse pikemaajalise deponeerimise kord, korrastamist vajab veel teavikute deponeerimine filiaalidesse ja õppetoolidesse.
- Maikuu võeti vastu strateegiline otsus suurendada maksimaalselt avakogu, paigutades lugemissaali enamiku uutest teavikutest, eesmärgiga hoida kokku nii oma ressursse (töötajad ei pea kirjandust hoidlast välja tooma) kui ka lugejate aega (ei pea ootama 1,5 tundi väljatoomist või eitavat vastust). Avakogu komplekteerimisel seati põhiliseks print-siibiks lugejakeskus: kõik, mis ringleb laenutuses, peab olema maksimaalselt lähedal lugejale. Esialgu toodi avakogusse lisaks põhieksemplarile eestikeelsete trükiste dublette. Teaduskirjanduse lugemissaalide avakogu suurenes aasta jooksul ca 7 900 eksemplari ehk 25%. Seoses avakogu suurendamisega tuli siiski vähendada lugejate kohti saalides 10 võrra. Õppekirjanduse avakogu kirjandus vaadati kriitilise pilguga üle, hoidlasse viidi 9000 eks. vähem kasutatavaid väljaandeid ja dublette. Praegu sisaldab avakogu põhilisest osast raamatukogus leiduvast õppekirjandusest ühe eksemplari.

- 18. oktoobrist viidi õppekirjanduse kojulaenus lugemissaali teeninduspunkti. Kataloogisaalis olnud kojulaenus teeninduspunkt suleti.
- Teaduskirjanduse kojulaenutusi nii hoidlast kui ka avakogust hakati vormistama ainult ühest kohast — teaduskirjanduse kojulaenutusest. Sellega seoses pikenes viimases tööaeg (8–21 tööpäeviti ja 10–18 laupäeviti). Töökoormus teeninduspunktis kasvas 25–30% võrra.
- Detsembris likvideeriti perioodika lugemissaali teeninduspunkt. Kõik perioodika lugemissaali trükised paigutati avariilitele, ka need, mida seni sai teeninduspunktist. Samas kerkis aga probleem kõige populaarsemate Eestis ilmunud ajalehtede ja ajakirjade säilitamisega (loetakse lihtsalt räbalaks).
- 1999. aastaga võrreldes muutus teenindus lugemissaalides pealiskaudsemaks, INNOPAC-i täielikuma rakendamise muutusid paljud tööprotsessid palju lihtsamateks ja tehnilisemateks. Lugeja peaks saama nüüd kõige olulisema info kataloogisaalis töötavalt konsultandilt.
- Individuaaltööruumide kasutamine muudeti tasuliseks: 1 tund — 10 kr., 1 päev — 50 kr., 1 kuu — 120 kr. See vähendas alguses küll kasutajate arvu 25% võrra, kuid juba septembriks oli täituvus endiselt peaaegu sajaprotsendiline. Rohkem üüratakse ruume tunniks või kuuks, ajaloo osakond üüris aga 5 ruumi terveks aastaks.

Ülerraamatukogulise teatmeteenistuse arendamine

Info- ja teatmeteeninduse ülerraamatukogulist korrastamist alustati kataloogisaalis paiknenud kataloogikonsultantide töö ümberkorraldamisega, millest peaks kujunema kaheastmelise teatmeteenindussüsteemi esimene aste. Teatmeteenindajate põhiülesanneteks on abistada lugejat kataloogi- ja Interneti-otsingul ning nende suunamine vajaliku info leidmiseks teistesse teeninduspunktidesse. Teatmeteenistuse käivitamise põhiidee oli, et lugeja saaks selles teeninduspunktis võimalikult ammendava vastuse kõigile oma küsimustele. See nõuab teenindajalt head raamatukogu, teeninduskorralduse ja kogude, ka Eesti, eriti Tartu raamatukoguessursside tundmist ning muutustega kursisolemist. Teatmeteenistuse töökohustusele lisandub edaspidi ka lugejakoolituse läbiviimine aastaringiselt.

Kogu raamatukogu lahtiolekuaja tegutsev teatmeteenistuse teeninduspunkt kataloogisaalis avati 16. novembril. Praegu töötab teatmeteenistuses 26 töötajat peaaegu kõigist raamatukogu osakondadest.

Kuna teatmeteenistus on suhteliselt uus üksus ja töötab pidevalt muutuv keskkonnas, siis polnud tema lõplik funktsioon aasta lõpuks täpselt fikseerunud. Teeninduspunktide ühendamisest, laenureeglite muutmised, oluliste infosiltide puudumine jne. tõid teatmeteenistusele nn. teeviida funktsiooni. Teatmeteenistuses töötajate informeeritust aitas tõsta siselist *teatmeteenistus@utlib.ee* ning erinevate osakondade töötajate osalemine teatmeteenistuse töös.

Et kõik teatmeteenistuse tööülesanded pole veel rakendunud — Interneti-otsingu tugi tuleb kõne alla alles märtsist 2001, mil kataloogisaali paigutatakse vastavad arvutid, on raske öelda, kas teatmeteenistus vastab kavandatule.

Raamatukogudevahelises laenutuses suurenes veidi tellimuste arv, ulatudes 3605-ni (1999. a. 3327). Jätkus proportsiooni muutumine tellitavate raamatute ja koopiade vahel esimeste kasuks. Kui 1999. a. moodustasid raamatud 40% tellitavast kirjandusest, siis 2000. a. 47%. Märksa suurenes RVL-i teenuseid kasutavate lugejate arv — 518 (1999. a. 450). Aruandeaastal tekkis hea võimalus kirjanduse tellimiseks Petroskoi raamatukogudest, kust

elektroonilisi koopiaid raamatutest ja ajakirjadest saadeti väga operatiivselt ja tasuta. Suurenenud on meilt tellitava kirjanduse hulk — 2000. a. 940 tellimust (1999. a. 750). Selle on tinginud ilmselt elektronkataloogi arendamine. Põhitellijad on teiste Eesti linnade, aga ka valdade raamatukogud, välispartnerid on ainult Lätist ja Leedust. Põhiliselt tellitakse koopiaid meditsiiniajakirjadest. RVL-i töökorralduses pöörati põhitähelepanu teeninduse operatiivsusele — tellimuste edastamine toimub 1–2 päeva jooksul, lugejaid teavitatakse saabunud kirjandusest 1–2 tunni jooksul e-posti või telefoni teel.

Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna (KHO) varasid kasutas 1180 lugejaturijat (1999. a. 474), registreeriti 2172 külastust, laenutati 5400 teavikut. Lugejate struktuur on olnud enam-vähem sama, aruandeaastal oli TÜ üliõpilaste, magistrantide-doktorantide, õppejõudude jt. töötajate osakaal kõigist külastajaist 67%. Väljastpoolt ülikooli töötasid KHO materjalidega teadlased, õpetajad, muuseumi- ja arhiivitöötajad, üliõpilased ja õpilased. Väljastpoolt Eestit oli uurijaid kõige enam Saksamaalt, üksikuid USA-st, Itaaliast, Rootsist, Kanadast, Lätist, Venemaalt jm. Materjale otsiti ja kasutati väga mitmesugustel teemadel, näit. orientaalkäsikirjad, Idamaade ajaloo uurimine TÜ-s, P. Nurmekund ja afrikanistika, Vene impeeriumi atlased, K. E. v. Baer ja polaaralad, Eestimaa mõisad, Eesti vanem ajalugu, keskaegne Tartu, Tartu puitarhitektuur, eesti rahvausund, cesti kultuurilugu, Eestimaa kirikuhalvus, J. W. Krause arhitektuurijoonistused, A. Bobrinski raamatukogu raamatud, J. Lotmani kirjavahetus, G. Merkli kirjavahetus, G. M. Grenziuse isikulugu jne. Uurijatele valmistati haruldastest raamatutest, käsikirjadest, fotodest ja kunstiteostest 1084 kaadrit mikrofilmi, 159 fotokoopiat, 25 slaidi ja 2091 l. kserokoopiaid, 52 skaneeritud koopiat — kokku ligi 4700 originaalileheküljest. Esma-kordselt katsetati skannitud koopiade edastamist võrgu kaudu tellijaile Saksamaal.

Humanitaarraamatukogus jõuti elektronkataloogi sisestada aasta lõpuks 15 000 kirjet, mis võimaldab peagi üle minna elektroonilisele laenutusele. Avakogu suurendati viiendiku võrra. Septembris-oktoobris korraldati lugejate hulgas küsitlus, millest selgus, et kolmveerand lugejatest on filosoofiateaduskonnast, veidi alla veerandi usuteaduskonnast, 63% külastajatest on filoloogid. Pooled vastanuist tunnistasid, et käivad raamatukogus tihti ja iga viies käib vähemalt korra nädalas. Enamikule meeldis teenindamine ja raamatukogu soodne asukoht, umbes pooled said ka vajaliku raamatu. Kiideti kiireid ja abivalmis teenin-dajaid ning töötamist soodustavat miljööd. Sooviti rohkem arvuteid, rohkem kirjandust avara-riiulitele ja rohkem uuemat kirjandust.

Sisseastujaid teenindas nagu varasematelgi aastatel humanitaarraamatukogu.

Suuliste teadiste arv on püsinud aastate jooksul üsna stabiilsena. Nende üle on arvestust pidanud vaid bibliograafid ja KHO töötajad, kes andsid 6430 suulist teadist ja konsultatsiooni. Päringuid on olnud väga erinevatest valdkondadest, näit. Eesti talunimed, astronaut Neil Armstrongi esimesed sõnad Kuul, lipsumoed jne.

Kirjalikke teadiseid anti 810, sealhulgas bibliograafilisi teadiseid 434, leidumus-teadiseid 158, teemateadiseid 93, faktiteadiseid 83 ja meetodikateadiseid 42. Kirju (kokku 195) tuli lisaks Eestile veel USA-st, Saksamaalt, Itaaliast jm.

Kuna elektroonilise info hulk on endiselt väike, on teatmearhiivi kartoteegid ja kartoteek *Tartu Ülikool* pidevalt kasutatavad nii lugejate-uurijate kui ka raamatukogu-hoidjate poolt.

Lugejateeninduse kohta vt. ka XVI, 7 ja lisa XVIII–XIX, XXI–XXV.

XI. Lugejakoolitus

Raamatukogu poolt korraldatud iga-aastased õppused viidi läbi ajavahemikul 5.–15.09. Need toimusid kestusega üks akadeemiline tund kõikidel tööpäevadel kella 10.15-st kuni 17.15-ni iga tunni järel. Õppustel osales 486 üliõpilast, mis on pisut rohkem kui eelmistel aastatel (1998. a. 430). Lisaks sellele olid veel teaduskondade ja kolledžite poolt tellitud õppused.

Üliõpilaste õppustele kutsumiseks koostati reklaamleht, mis anti vastsetele üliõpilastele koos muude ülikooli puudutavate materjalidega. Õppuste läbiviimise hõlbustamiseks koostati loengukonspekt, mille alusel sai tunni üles ehitada ning mida jagati õppematerjalina ka osalejatele.

XII. Teadustöö

2000. a. tegeldi raamatukogus teadustööga 7 teemal.

1) Lugejauuring “Mida ootab teadlane raamatukogult” (täitja Urve Tõnnov).

U. Tõnnov koostas ankeedi, küsitles õppejõude, teadureid, kraadiõppureid meili teel. 823-st saadetud ankeedist laekus 207. Küsitlusest tekkis terviklik ülevaade raamatukogu kasutuse üldistest tendentsidest (kui palju kasutakse elektroonilisi teenuseid, kodulehekülge; milline osa teadus-, õppe- ja ametialases töös on pearaamatukogul, teaduskonna/õppetooli raamatukogul, Internetil jne.). Uuringu tulemusi tutvustati raamatukogusisesel seminaril 18.10., kus esinesid U. Tõnnov, K. Uri, E. Loorits, K. Miil, O. Einasto, M. Luššik, M. Meltsas, M. Ilus.

2) Tartu Ülikooli Raamatukogu ja kogude ajalugu 19.–20. sajandil

Koguti materjale koostatava raamatukogu ajaloo tarbeks Eesti Ajalooarhiivis ja raamatukogu oma arhiivis (M. Ermel, H. Tankler). Koostati esialgne käsikiri aastate 1802–1917 kohta. Monograafiline ülevaade peab ilmuma raamatukogu juubeliks aastal 2002. M. Ermel publitseeris aastaraamatus artikli “Pole raamatukogu, pole ka ülikooli. Vaade aastasse 1918”. Ruth Michelsonil valmis mahukas artikkel “Raamatukoguhoidja Wolfgang Schlüter ehk raamatukogust sada aastat tagasi”.

Raamatukogu kogude ajaloost ja koostisest ilmus raamatukogutöötajatelt 13 artiklit ja avaldamiseks esitati 1, peeti 3 ettekannet järgmise temaatikaga: vanausuliste käsikirjalised raamatud (T. Šahhovskaja), vanem usuteaduslik kirjandus (S. Härm), Goethega seotud materjalid (M. Rand), muusikaharuldused (M. Rand, E.-L. Jaanson), kirillitsa varatrükised (T. Šahhovskaja), Bergmanni memoriaalkogu (K. Taal), Weltmanni memoriaalkogu (A. Laumets), gooti köited ja ajaloolise köite dekoorisümboolika (K. Tammur), leedu ja Gdański vanaraamat (N. Vorobjova), Põltsamaa varatrükis (E.-L. Jaanson), TÜ õppejõudude käsikirjapärandid (M. Rand, A. Bernotas), Peterburi TA puudutavad autograafid (M. Rand, avaldamiseks Saksamaal).

3) Tartu Ülikooli ajalugu 19. sajandil ja 20. sajandi I poolel (täitja Hain Tankler).

H. Tankler töötas sihtfinantseeritava teadusteema “Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos (*science studies*)” raames. Koostas kogumiku “Elmar Roots ja Tartu Ülikool” (eesti- ja saksakeelne paralleeltekst, 240 lk.), milles Tanklerilt artiklid “Eesti

Vabariigi Tartu Ülikooli õppejõudude koosseisu lagunemine”, “Õppejõudude koosseisu kujunemine Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1920-ndatel aastatel” (koos A. Rämmeriga) ja E. Rootsi bibliograafia (koos E. Ernitsaga EPMÜ-st). Saksamaal ja Belgias ilmusid artiklid Tartu ülikooli sidemetest välismaa teadusasutustega.

4) **Eesti-, Liivi- ja Kuramaa haritlaskonna kujunemine ja akadeemilised sidemed 17.–18. sajandil** (täitja Arvo Tering).

A. Tering jätkas sihtfinantseeritava teadusteema “Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos (*science studies*)” raames teatmeteose “Eesti-, Liivi- ja Kuramaalt pärit üliõpilaste matrikkel 1561–1800” koostamist, töötades *Volkswagen-Stiftung*’i stipendiumiga Saksamaa ning Poola arhiivides ja raamatukogudes (Gotha, Leipzig, Halle, Göttingen, Olsztyn), kus sai biograafilisi andmeid Königsbergi ülikooli 17.–18. sajandi arhiivitoimikuist, kirikuraamatuist, ülikooli kohtutoimikuist ja 16.–18. sajandi üliõpilaste reisialbumeist. A. Tering lõpetas biograafiliste lühiartiklite (esimese immatrikuleerimise järgi) sisestamise arvutisse, mis moodustab väljaande esimese köite. Käsil on teise köitesse mineva kronoloogilise nimestiku koostamine.

Eesti Ajalooarhiivi kogumikus publitseeris A. Tering nimetatud teemal artikli “Ülikoolidesse sõitvate eesti- ja liivimaalaste reisiolud 17.–18. sajandil” (50 lk.).

5) **Paleotüübid Tartu Ülikooli Raamatukogus** (täitja Niina Vorobjova).

N. Vorobjova jätkas paleotüüpide kataloogi ettevalmistamist: arutelude käigus määratleti kirje annotatsiooni struktuur, jätkati kirjete *de visu* täpsustamist ja täiendamist, seni määramata ning defektsete trükiste identifitseerimist, raamatute provenientsi uurimist, sissekirjutuste dešifreerimist. N. Vorobjova alustas trüki- ja kultuurilooliselt kommenteeriva sissejuhatuses koostamist.

6) **Tartu ülikooli trükikoja toodang aastail 1632–1710** (täitjad E.-L. Jaanson, M. Rand).

1999. a. lõpus valminud käsikirjale lisandusid monograafiaosa saksakeelsed tõlked, bibliograafiasse lisati kahe Saksamaalt leitud trükise kirjeld ja teised täiendavad leidumusandmed, süstematiseeriti ja töödeldi tüpograafiliste kujunduselementide reproduktsioonid ja muu illustreeriv materjal ning toimetati kogu mahukas käsikiri. Raamatuks saanud viimase kümnendi kapitaalseimat tööd — *Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710 : ajalugu ja trükiste bibliograafia* — esitleti 2001. a. F. Puksoo päeval, mis tähistas sümbolsealt F. Puksoo kunagist algatust sellel teemal.

Teose uurimuslik osa käsitleb trükikoja ajalugu, trükitoodangut laadide ja keelte järgi, tüpograafilisi kujunduselemente. Uurimistöö käigus täpsustus raamatutrükkimise algusdaatum Eestis, seni käibinud 1631 asemel 1632. Bibliograafia kirjeldab kokku 1389 trükist. Oluline on lisada, et kõik senileitud 1262 trükist on nüüdseks ülikooli raamatukogus uuri- jaile kättesaadavad, neist 1204 nimetust kogutud koopiatena.

7) **THULE. Esimene alaprojekt “Kultuuriväärtuste seisund Eesti suuremates raamatukogudes”** (ühisprojekt Eesti Kirjandusmuuseumi, Eesti Akadeemilise Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukoguga; UNESCO projekt nr. 98, ENA 98; juht M. Siiner (Eesti Rahvusraamatukogu); konsultandid J. Palm (Kopenhageni Kuninglik Raamatukogu) ja K. Konsa (Eesti Postimuuseum); täitjad TÜR-ist J. Lehtaru, M. Ilus).

Projekt lõppes tegelikult 1999. a. Aruandeaastal oli lõppkokkuvõtete tegemine. 29. mail tutvustati Eesti Rahvusraamatukogus avalikkusele ühisprojekti tulemusi. Ilmus kogumik *Eesti raamatu seisund : projekt Thule*, kus J. Lehtarult oli kaks artiklit.

Raamatukogus või raamatukogu (kaas)korraldusel toimus 7 seminari, konverentsi, ettekandepäeva, sealhulgas üks rahvusvaheline: *Professor Elmar Rootsi (1900–1962) 100-ndale sünniaastapäevale pühendatud mälestuskonverents*. Nendel peeti kokku 62 ettekannet, kusjuures raamatukogu töötajad esinesid 11 ettekandega. Enamiku ettekannete kohta avaldati teesid, mida sai lugeda kodulehelt www.utlib.ee.

Raamatukogu töötajad esinesid 15 korda ettekannetega teiste asutuste ja organisatsioonide korraldatud konverentsidel Eestis ja välismaal.

H. Tankler juhendas kolme bakalaureusetööd: J. Lomp (ajalugu) *Välismaalased Tartu ülikoolis 19. sajandil*, K. Pihla (germanistika) *Tartu ülikooli kasvandikud akadeemilistes ametites väljaspool Eestit*, J. Paabo (farmaatsia) *Tartu ülikooli haridusega proviisorid Eesti apteekide teenistuses*.

Teadustöö kohta vt. ka XIII ja lisad XXX–XXXII, XXXIV–XXXVI.

XIII. Kirjastustegevus

Kirjastustegevusele andis moraalset ja finantstuge, aga ka kohustust Eesti Raamatu Aasta. Ilmus viis suurt väljaannet, kokku 92 trükipoognat, mis oma mahult ületab viimase paari aasta keskmise kolmekordselt.

Väiksemaid trükiseid (konverentside ja seminaride ettekannete teesid, reklaamtrükised) publitseeriti 20. Kaks väljaannet ilmus koostöös teiste asutustega — Elmar Rootsi kogumik EPMÜ-ga ja Paul Ariste bibliograafia Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskusega. Elektroonilisel kujul raamatukogu koduleheküljel www.utlib.ee jõuti kättesaadavaks teha vaid aastaraamat.

Kirjastustegevuse kohta vt. ka lisa XXX.

XIV. Koostöö Eesti raamatukogudega

Seoses INNOPAC-i käivitumisega on koostöö ELNET Konsortsiumi raamatukogude vahel muutunud tihedamaks. Lisaks komplekteerimise koordineerimisele on oluliseks muutunud koostöö kataloogimise ja bibliografeerimise alal (vt. ka VI, VIII). Koostöö toimub ka konverentside ja seminaride korraldamisel ja osavõtul neist, artiklilogumike koostamisel, uurimistegevuses jne. Nüüd konkreetselt.

Kodumaiseid aktiivseid vahetuspunkte on jäänud kunagisest 30-st järele vaid 5. Vahetust jätkati vaid nende asutustega, kelle väljaandeid muul viisil hankida on keerukas ja kellega koostöö on mõlemale poolele kasulik. Eesti piires toimub aktiivne vahetus vaid kolme kõrgkooliga (kokku 4 vahetuspunkti) — EPMÜ (ja Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituut), TTÜ (raamatukogu) ja TPÜ (sotsiaaltöö osakond ja raamatukogu) ning Rahvusraamatukoguga. Eesti-sisesele vahetusele kulub u. 24 000 kr. aastas.

Suureks abiks eestikeelsete trükiste järelkomplekteerimisel on olnud koostöö mitme Eesti raamatukoguga — O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu, Eesti Akadeemiline Raamatukogu ja Eesti Hoiuraamatu-

kogu —, kes vajalikke trükiseid andsid tasuta.

Koostöö Eesti raamatukogudega märksõnastike ja märksõnastamise tasandil süveneb, toimub pidev vastastikune märksõnastike parandamine. On süvenenud veendumus, et meie INGRID-i märksõnastik on vormiliselt parem *Eesti üldise märksõnastikuga* võrreldes, kuna ta on loodud arvutiandmebaasina, viimane on kättesaadav vaid paber kandjal.

RVL-i teel on lugejatele kirjandust saatnud Rahvusraamatukogu, Eesti Akadeemiline Raamatukogu, Eesti Meditsiiniraamatukogu.

Rahvusraamatukogust käidi kogemusi omandamas tööks isikuarhiivide ja fotokogudega ning vastavate teavikute elektroonilise kataloogimisega, neile anti kasutamiseks väljatöötatud töölehed.

TTÜ Raamatukogu delegatsioon tutvus põhjalikult meie raamatukoguga enne nende uue hoone projekteerimist.

Ühiste probleemide lahendamiseks on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ), ELNET Konsortsiumi, Kultuuriministeeriumi jne. juurde moodustatud asutustevahelised toimkonnad, milles osalevad ka TÜ Raamatukogu töötajad:

- 1) ERÜ kogude toimikond — K. Pai, K. Uri.
- 2) ERÜ ja ELNET Konsortsiumi vanaraamatu toimikond — M. Rand, K. Kaugver, K. Tammur, V. Hiir.
- 3) ERÜ bibliograafiatoimikond — M. Kümnik, A. Laumets.
- 4) ERÜ terminoloogiatoimikond — M. Onga.
- 5) ERÜ liigitamise ja märksõnastamise toimikond — H. Laanes.
- 6) ERÜ koolituse toimikond, Kultuuriministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu — M. Ermel.
- 7) ELNET Konsortsiumi kirjeldamise/MARC-kataloogimise töörühm — E. Loorits, K. Moont.
- 8) ELNET Konsortsiumi normikirjete töörühm — E. Loorits, K. Moont.
- 9) ELNET Konsortsiumi liigitamise ja märksõnastamise töörühm — H. Laanes, T. Tarkpea.
- 10) ELNET Konsortsiumi perioodika töörühm — K. Moont (juh.), A. Rämmer.
- 11) ELNET Konsortsiumi laenutuse töörühm — Ü. Treikelder (juh.).

Raamatukogu töötajad osalevad lisaks eelnevale mitme nõukogu, toimikonna jne. töös. H. Tankler osaleb *Eesti teaduse biograafilise leksikoni* toimetuskolleegiumi, TÜ ajaloomisjonide ja Ajaloo Muuseumi nõukogu töös. T. Liivamägi on Eesti Rahvusraamatukogu nõukogu ja Eesti Teadusraamatukogude Direktorite Nõukogu liige. U. Tõnnov on Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogu ja ajakirja *Raamatukogu* kolleegiumi liige. K. Jentson on Eesti Hoiuraamatukogu nõukogu liige. ERÜ juhatusse kuulus K. Kaugver. Eesti Raamatu Aasta Peakomiteesse oli arvatud M. Ermel, raamatu-urijate allkomitee liige oli M. Rand. M. Kümnik on TÜ Vilistlaskogu Tartu Koondise liige. M. Rand, K. Taal, L. Teedema on Akadeemilise Muinsuskaitse Seltsi Vilistlasklubi liikmed. TÜ kultuurivarade ja -pärandi komisjoni restaureerimise alakomisjoni juhivad E. Sarap, R. Sonn ja E. Sarap osalesid Kultuuriministeeriumi juures tegutseva raamatukogude, muuseumide ning arhiivide kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu töös. (Vt. ka lisa XLII–XLIII.)

XV. Rahvusvaheline koostöö

Kirjandust on viimastel aastatel vahetatud 320 välismaa teadusraamatukogu jm. asutusega. Koostööd võiks laiendada ja vastavaid ettepanekuid on mitmed raamatukogud ka teinud (*Niedersächsische Landes- und Universitätsbibliothek Göttingen*, *Bibliothek des Herder-Instituts*), aga teavikute ja postikulude kõrge hinna tõttu ei saa raamatukogu praegu vahetussuhteid laiendada. Välismaale saadetavatest teaduspublikatsioonidest on pooled Tartu Ülikooli väljaanded. Mõningal määral saadavad väljaandeid ka teaduskonnad ise, aga suures osas täidab ülikooli teaduse levitamise funktsiooni raamatukogu. (Vt. ka V, välismaine kirjandus.)

Raamatukogu koostöösidemed rariteetide uurimisel, läbitöötamisel ja koopiade vahetamisel nii üksikuurijate kui ka kolleegidega Lätis, Rootsis, Saksamaal, Venemaal on jätkuvalt üsna laialdased. Väliseadlaste teatmelise abistamise ja konsulteerimise tagasisideks on kümned väärtuslikud välispublikatsioonid, mis on tänuks saadetud. Aasta tõi juurde sidemed kolleegidega Pennsylvania ülikooli raamatukogust, peale seda kui 1.–15.06. viibis KHO-s eksperdina sealse haruldaste raamatute ja käsikirjade raamatukogu juhataja Michael Ryan. Kahenädalase tutvustamise ja analüüsiga anti külalisele arusaam meie raamatukogu vastavatest varadest, tööst, kavadest ja perspektiivist, mille kõige kohta ta on avaldanud tunnustust. Jätkuvad konsultatsioonid mitmesugustes tööprobleemides, eeskätt digitaalkataloogi loomise küsimustes.

Koostöö mõtet orientaalkäsikirjade läbitöötamise alal on arutatud saksa spetsialisti dr. C.-P. Haasega.

Eestis ilmunud trükisõna tutvustasid K. Taal ja L. Teedema, kes koostasid väljaande *Berichte und Forschungen : Jahrbuch des Bundesinstituts für ostdeutsche Kultur und Geschichte* (München) 39 annotatsiooni Eestis ilmunud *humaniora*-alastele raamatutele (ilm. 1998–2000), tellijaks M. Garleff Saksamaalt.

Müncheni Psühhiaatriainstituudile mitme varasema aasta jooksul saadetud bibliograafilised andmed ja muu dokumentatsioon on leidnud ohtrat kasutamist väljaandes *Emil Kraepelin : "Persönliches" : Selbstzeugnisse* (München, 2000), lisaks tänuavaldus L. Kilgile ja L. Teedemale eessõnas.

Restauraatoritel olid pidevad virtuaalsed kontaktid Grazi ülikooli raamatukogu restaureerimisosakonnaga, püüti olla kursis üksteise tööga.

Külalisnäituste korraldamiseks raamatukogus toimib edukalt pikaajaline koostöösuhe mitme riigi saatkonnaga, seekord vahendas Jaapani saatkond Kijuro Yahagi fotonäituse *Varjatud Jaapan*. Ungari Instituudi kaudu jõudis Tartusse Budapesti Kõrmendi Galerii väga esinduslik maali- ja skulptuurivalik *Mees ja Naine*.

RVL-i olulisemad partnerraamatukogud on ülikooliraamatukogud Rootsis (Stockholm, Linköping, Umeå, Lund, Uppsala), Soomes (Helsingi, Turu, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio), Taanis (Odense), Saksamaal (Berliin) ja Norras (Oslo).

TÜ-s toimuva ja juba traditsioonilise Saksa-Eesti akadeemilise nädala *Academica IV* külalised raamatukogus olid Münsteri Ülikooli ja Liidumaa Raamatukogu direktor dr. Roswita Poll ja Sachsen-Anhalti Liidumaa *Kultusministerium*'i referent teadusraamatukogude ja elektroonilise erialainformatsiooni alal, raamatukogu ülemnõunik dr. Jürgen Heeg, kes pidasid Tartus kokku neli ettekannet Saksamaa Liitvabariigi teadusraamatukogude probleemidest.

Raamatukogu töötajad esinesid 4 rahvusvahelisel konverentsil/seminaril kokku 7 ettekandega, välismaistes väljaannetes ilmus 13 uurimust/artiklit või ettekande kokkuvõtet.

Raamatukogu osaleb kahes rahvusvahelises kootööprojekti:

- 1) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–2000**→ (Vene aladel ilmunu). **ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–2000**→.

Koostöö Soome Kodumaiste Keelte Uurimiskeskuse, Ungari TA Keeleteaduse Instituudiga (lähemalt vt. VIII, 4).

- 2) **DIEPER** (*Digitised European PERiodicals*)

Rahvusvahelises koostööprojekti osalevad Kopenhaageni Kuninglik Raamatukogu, Frankfurdi *ABC-Datenservice*, Alam-Saksimaa Riigi- ja Ülikooliraamatukogu Göttingenis, Grazi Karl-Franzeni Ülikooli Raamatukogu, Kirjastus *Springer-Verlag Ltd & Co* Heidelbergis, Helsingi Ülikooli Raamatukogu, Leuveni Katoliku Ülikooli Raamatukogu (Belgia), René Descartes'i nim. Pariisi V Ülikooli Raamatukogu, Patra Ülikooli Raamatukogu (Kreeka), Siena Ülikooli informatsiooniteaduste osakond (Itaalia), Tartu Ülikooli Raamatukogu.

Projekti juht on Werner Schwartz ja tehniline juht Norbert Lossau Alam-Saksimaa Riigi- ja Ülikooliraamatukogust Göttingenis.

Projekt oli kavandatud novembrist 1998 detsembrini 2000.

Projekti eesmärk on rajada virtuaalne raamatukogude võrk ja keskne otsingumootor, mille kaudu oleks võimalik leida juurdepääs erinevate Euroopa riikide või muu maailma retrospektiivselt digiteeritud perioodikale.

Projekti raames töötasid E. Kümnik ja E. Taveere. Võeti osa rahvusvahelise töögrupi seminarist Pariisis, koolitusest Göttingenis. Göttingenist saadetud ajakirja (*Mathematische Zeitschrift*. 1.–2. Bd. Berlin : Verlag von Julius Springer, 1918) pildifaile töötati ümber märgendatud täistekstiks (TEI/XML).

Raamatukogu on järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liige:

- Läänemeremaade raamatukogude ühendus *Bibliotheca Baltica*,
- Euroopa Meditsiiniiraamatukogude Assotsiatsioon (EAHIL),
- Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude Assotsiatsioon (IAML),
- Euroopa Informatsiooni Assotsiatsioon (EIA) ja selle Balti- ja Põhjamaade haru.

XVI. Raamatukogu nõukogud, toimekonnad, kolleegiumid

- 1) **Raamatukogu nõukogu**

Koosseis: raamatukogu direktor T. Liivamägi (esimees), usuteaduskonna professor K. Kasemaa, õigusteaduskonna lektor V. Olle, arstiteaduskonna professor J. Harro, filosoofiateaduskonna dotsent V. Parve, bioloogia-geograafiateaduskonna lektor L. Ainsaar, füüsika-keemiateaduskonna dotsent U. Mäeorg, matemaatikateaduskonna dotsent M. Abel, majandusteaduskonna professor M. Sörg, sotsiaalteaduskonna dotsent A. Pulver, filosoofiateaduskonna üliõpilane F. Puss, õigusteaduskonna üliõpilane K. Laurits, raamatukogu hoiuosakonna juhataja K. Jentson, raamatukogu teadusosakonna peatoimetaja R. Saukas.

Nõukogu pidas ühe väljakuulutamata päevakorraga koosoleku (19.09.), kus vesteldi eesti raamatukogunduse ja ülikooli raamatukogu probleemidest. Mingisuguseid konkreetseid otsuseid vastu ei võetud.

2) Raamatukogu metoodikanõukogu

Koosseis: H. Epner, M. Ilus, K. Kaugver, T. Kuusik, M. Kümnik, T. Liivamägi (esimees), E. Loorits, M. Meltsas, M. Rand, U. Tõnnov, R. Saukas, Ü. Treikelder.

Metoodikanõukogu koos ei käinud, tema liikmete volitused keetsid kolm aastat ja lõppesid aruandeaasta aprilli lõpus.

3) Raamatukogu arenduskogu

Arenduskogu moodustati direktori korraldusega nr. 12, 06.11. raamatukogunduslike ja raamatukogu tegevust puudutavate küsimuste arutamiseks ja lahendamiseks.

Koosseis: H. Epner, M. Ermel, M.-N. Ilus, K. Jalas, K. K. Kask, T. Kuusik, T. Liivamägi, E. Loorits, K. Miil, M. Pulver, M. Rand, I. Smuškina, K. Uri.

Toimus kolm koosolekut (16.11., 14.12., 21.12.), kus arutati läbi ja võeti vastu järgmised dokumendid:

- Tartu Ülikooli Raamatukogu arenduskogu kodukord,
- Tartu Ülikooli Raamatukogu struktuuriüksuse kirjelduse koostamise juhend,
- Referentide süsteemi rakendamine ülikoolis (vt. ka lisa XIII).

4) Kogude arenduse toimkond

Toimkonna tegevusvaldkonnad on: komplekteerimis põhimõtete läbivaatamine; komplekteerimisvaldkondade ja tasandite väljatöötamine; kogude tasakaalustatud arengu tagamine; komplekteerimissummade jaotamine; erialakogude komplekteerimisprobleemide lahendamine; kogude arendusega seotud jooksvate probleemide lahendamine.

Koosseis: A. Kartul, M. Liivamägi, M. Meltsas, K. Pai, K. Uri.

Toimus 8 koosolekut (7.01., 10.02., 8.03., 10.05., 9.06., 4.10., 25.10., 1.11.).

Arutati

- komplekteerimiseelarvega seonduvat, raamatuostusummade jaotust, ka 2001. a. oma,
- Eesti teavikute eksemplaarsust,
- venekeelse kirjanduse komplekteerimise põhimõtteid,
- nn. asendusraamatutega seonduvat,
- K. Jalase koostatud vanade kogude vastuvõtu juhendit, tehti ettepanekuid selle täiendamiseks,
- retrokataloogimise ja kodumaise kirjanduse osakonna omavahelist tööjaotust,
- referendi ülesandeid ja komplekteerimise korraldust seoses üleminekuga referentide süsteemile.

Otsustati

- prioriteetseteks valdkondadeks pidada elektroonilist informatsiooni ja õppekirjandust,
- 2000. a. raamatuostusummade lõplik jaotus,
- edaspidi venekeelset kirjandust veelgi rangema valikuga komplekteerida.

Töötati välja

- tegevusjuhise lugejate poolt kaotatud raamatute asendamisel,
- juhend (projekt) Eesti teavikute komplekteerimise ja säilitamise eksemplaarsuse määramiseks.

5) Hoiutoimkond

Koosseis: M. Ilus, K. Jalas (esimees), K. Jentson, M. Rand, E. Sarap, V. Selge, P. Zettur.

Toimus kolm koosolekut (17.02., 19.09., 24.11.), kus arutati

- ennistuskeskuse käivitamisega seotud probleeme: töö maht, tööde vastuvõtmine ja tagastamine, restaureerimisprotokollide vajalikkus,
 - vanade kogude vastuvõtmise juhendit,
 - kogude seisundit pärast suvise säästurežiimi lõppemist,
 - kavandatavaid ümberkorraldusi hoidlate hooldamisel (igale korrusele üks fondihooldaja),
 - köiterestaatorite töökorraldust,
 - restaureerimisvajadusi 2001. a. I poolaastal (teatmekirjandus, perioodika),
- ja otsustati, et
- ennistuskeskus restaureerib prioriteetselt KHO materjale ja enne 1945. a ilmunud Eesti trükiseid,
 - vanu lagunenud ajalehti enam ei laenutata.

6) Kirje töögrupp

20.10.1999 tegevust alustanud töögrupi ülesanneteks on aidata lahendada kataloogimisalaseid probleeme, võtta vastu otsuseid Rahvusraamatukoguga konsulteerides, koostada või muretseda kataloogijatele vajaminevaid abimaterjale. Aruandeaastal oli töögrupp sunnitud arutama ka kataloogimise töökorralduslikke ja kaartkataloogide hooldamisega seotud probleeme. Seetõttu otsustati vajalikuks moodustada kataloogitoimkond.

Koosseis: A. Espenberg, L. Külv, P. Ladva, A. Laumets, E. Loorits (esimees), K. Moont, U. Otsus, A. Rämmer, R. Somson, S. Tänavots.

Töögrupp pidas 10 koosolekut (11.01., 9.02., 2.03., 24.03., 14.04., 15.05., 21.06., 11.09., 27.09., 12.10.).

Arutati

- kollektiiv autori moodustamist ja selle kasutamist kirje pealdises trükiste kirjeldamisel;
- pisitrükiste määratlemist ja nende töötlemist, ajakirjalisade töötlemist, normikirjete koostamist, bibliokirjete andmebaasi korrastamist;
- kaart- ja sedelkataloogide korraldamist ja hooldamist;
- Kultuuriministeeriumi projekti "Raamatukogude arenduskava 2000–2002";
- tööjuhendeid.

Olulisemad otsused:

- Normikirjeid isikunimedele, kollektiivnimedele ja ühtluspalkkirjadele hakkavad koostama vastava õiguse ja koolituse saanud kataloogijad kõigis kataloogivates osakondades ja bibliograafiaosakonnas.
- Töötlemise seisukohalt käsitletakse kõiki eripealkirjadega ajakirjalisaid jätkväljannetena ja koostatakse neile individuaalkirjed enne lugemissaali jõudmist.
- Statistika tarvis võtta kasutusele raamatukogu osakondade koodid väljal 951.
- Kõik peakataloogid paigutatakse ruumi 287, lugejakataloogid paigutatakse ümber, et teha ruumi teatmeteostatuse jaoks.

- Kaart- ja sedelkataloogide ümberpaigutamise, säilitamise, passistamise, ebavajalike likvideerimise ja nende eest vastutaja määramise küsimustega hakkab tegelema töögrupp L. Dubjeva juhtimisel.
Arutati läbi ja võeti vastu järgmised tööjuhendid:
- Isikunimede normikirjed INNOPAC-is (S. Nilbe, K. Moont),
- Jadaväljaannete ühtluspealkirjade normikirjed INNOPAC-is (K. Moont).

7) Teenindustoimkond

Teenindustoimkond lugejateenindusega seotud küsimuste arutamiseks ja koosotsustamist vajavate probleemide lahendamiseks moodustati 25.05.99. Liikmed esindavad kõiki raamatu-koguteenust pakkuvaid valdkondi raamatukogus.

Koosseis: K. Armolik, O. Einasto, M. Ernits, M.-N. Ilus (esimees), M. Konson, K. Kukk (alates 1.02.), L. Külv, A. Laumets (alates 3.09.), M. Luštšik, S. Madisson, K. Miil (alates 17.04.), M. Poljakov, S. Pärsimägi, P. Zettur, L. Teedema (kuni 3.09.).

Toimus 9 koosolekut (6.03., 11.04., 25.04., 26.05., 17.08., 10.10., 23.11., 8.12., 11.12.).

Arutati

- raamatukogu kassa loomist,
- hoiuosakonna ja teaduskirjanduse lugemissaalide sektori ühendamist,
- lugejate teavitamist viivistest ja teavikute pikendamisega seonduvast,
- teeninduspunktide kohta käiva info kajastamist koduleheküljel,
- uute teadusajakirjade lühiajalist deponeerimist erialakogudesse,
- teavikute kasutamise juhendit,
- raamatukogu kasutamise eeskirja,
- raamatukogu teenindusstrateegiat aastani 2003,
- teenindaja ametikäitumise juhendit,
- referentide süsteemi rakendamist,
- õhtuse lõpusignaali seonduvaid küsimusi (uus tunnusmeloodia, tekst).

8) Infotehnoloogia toimkond

Koosseis: H. Epner, K. K. Kask, T. Kuusik, E. Kümnik, T. Liivamägi, M. Meltsas, A. Metsoja, E. Taevere, Ü. Treikelder.

Toimus üks koosolek (14.–16.11.), kus arutati Eesti ajaloo bibliograafia kättesaadavaks tegemist ja otsustati:

- Eesti ajaloo bibliograafia kirjed sisestada INNOPAC-is varjatud kirjetena;
- tarvitajate jaoks näha ette võimalus koostada nimetatud kirjete baasil bibliograafia elektroonilisel (CD) või muul kujul.

9) Kirjastuskolleegium

Koosseis: M. Ermel, S. Issakov, M. Kümnik, T. Liivamägi, P. Olesk, M. Rand, R. Saukas, U. Tõnnov.

Toimus 1 koosolek (14.06.), kus arutati *Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999* käsikirja ja otsustati see trükki suunata.

10) Komisjon *Estica*-alaste põhiseisukohtade ja tegevuskava väljatöötamiseks

Koosseis: M. Burenkov, L. Dubjeva, V. Hiir, M. Kümnik, H. Laanes, A. Laumets, M. Liivamägi, E. Loorits (esimees), K. Pai, Ü. Treikelder, I. Vene.

Moodustatud direktori korraldusega nr. 9, 17. okt. 2000.

Toimus 2 koosolekut (24.11., 30.11.), kus kuulati ära R. Michelsoni ülevaade senitehtust, hetke seisust ja vajaka jäämistest "*Estica/Estonica* probleemidest TÜR-is 2000. a. lõpul". Selle arutelu tulemusena jõuti alljärgnevate otsusteni:

- põhikirja kohaselt on raamatukogu üheks põhiülesandeks Eesti kohta informatsiooni sisaldavate teavikute täieliku kogu loomine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine;
- jätkata raamatukogus *Estonica*-alase kirjanduse väljaselgitamist ja kodeerimist;
- aastatel 1991–1994 ca 400 nimetust jooksvalt hangitud *Estonica*'t, mis paigutati *Estica* kogusse, tuleks ümber kohaviidastada ja paigutada põhifondi;
- olemasolev *Estonica* märksõnakataloog (1945–1998) teha lugejatele kättesaadavaks;
- hoidmaks kokku ressursse, teha ELNET Konsortsiumile järgmised ettepanekud:
 - * töötada välja ühtsed *Estonica* määramise kriteeriumid kõikides raamatukogudes;
 - * lisada märksõna "*Estonica*" kõikide *Estonica*-alaste trükiste ja artiklite bibliokirjetesse, et avada kogu materjal ka lugejale;
 - * taotleda kõikide konsortsiumi raamatukogude ühisprojekti *Estonica* kaartkataloogide konverteerimiseks,
 - * taotleda *Estonica*-alaste artiklite bibliografeerimist kõikides raamatukogudes, jagades ära vastavad väljaanded,
 - * võtta kasutusele või koostada ühtne märksõnastik kogu *Estonica*-alase materjali märksõnastamiseks.

XVII. Töötajate enesetäiendamine

Magistrantuuris õpivad: T. Liivamägi ja M. Poljakov TPÜ infoteaduste osakonnas, K. Pai TÜ eesti ja soome-ugri keeleteaduse osakonnas, A. Metsoja TÜ matemaatika-informaatikateaduskonnas rakendusstatistikat ja V. Seiler TÜ filosoofiateaduskonnas kirjalikku tõlget.

Tartu Ülikoolis õpib eesti filoloogiat S. Vadi. Tartu Teoloogia Akadeemia IV kursusel õpib M. Fedin.

Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse ja infoteaduste erialal õpivad L. Jürimaa, M. Kronberg, S. Plaksi, U. Taela, A. Tomingas.

M. Poljakov ja E. Sarap lõpetasid 3-aastase (1998–2000) ABF Ronneby ja AHL Tartu Keskuse koostöökursuse. L. Dubjeva kuulus avatud ülikooli kursust *Õpetamine kõrgkoolis* (16 auditoorset tundi). E. Sarap läbis Estonian Euromanagement Institute kursuse *Firma kasvustrateegia*. L. Hansmann osales soome keele õpetajatele korraldatud nädalasel suvekursusel Pärnus ning sügisestel ja kevadistel koolituspäevadel Tallinnas. O. Einasto, M. Konson ja K. Uri osalesid TÜ personaliosakonna poolt korraldatud seminaril *Juhtimisest juhtidele*.

Restauraatorid osalesid Kultuuriministeeriumi korraldatud kolmepäevasel täiendkoolitusel *Raamatuvarade kahjustuste liigid ja nende identifitseerimine* (E. Sarap, T. Tensing, S. Vesi), Eesti Kunstimuuseumi koolituspäeval (kõik), Tartu Teaduspargi Laserikoja

seminaril *Lasertechnoloogiatega kasutamise võimalused kultuuriväärtuste säilitamisel* (E. Sarap, R. Sonn) jm.

Üksikud töötajad võtsid osa mitmest väljaspool raamatukogu toimunud kursusest/seminarist: *Klienditeenindus ja etikett* (S. Bachmann, T. Vähk), autorikaitse seminar (S. Bachmann), *Muudatusi arhiiviseaduses* (M. Konson), *Kuidas müüa end tööjõuturul* (S. Bachmann, T. Vähk). K. Tammur ja M. Rand osalesid ERÜ vanaraamatu toimkonna korraldatud kodulookirjanduse seminaril 7.–8.12.

Raamatukogus korraldati kaks ulatuslikku täiendõppe kursust. Enne teatmeteeninguste töölerakendamist koolitati tulevasi konsultante kursusel *Asjatundlik teatmeteeningundaja* (72 tundi 16.05.–15.06., 12 tundi 18.–22.09, lisaks kahekuuline praktika neile, kes varem polnud kataloogikonsultandina töötanud. Lektoriteks olid raamatukogu struktuuriüksuste juhid ja peaspetsialistid. Eesmärgiks oli anda terviklik ülevaade raamatukogust ja eelkõige selle teatmestust. Osalejaid oli 38, 31 koolituse läbinut said tunnistuse, konsultandina asus tööle 26 inimest. Loengute temaatika vt. lisa XXXV.

22.03.–19.04. korraldati keskastme juhtidele ja peaspetsialistidele 30-tunnine personali-töö kursus (14 osavõtjat, läbiviija Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon “Andras”).

E. Loorits ja K. Moont pidasid kataloogimisalaseid õppusi lühikirjete koostajatele, bibliograafidele, kataloogijatele (kirjete linkimine, normikirjete koostamine).

Raamatukogus korraldati veel seminar *Kuidas kirjutada edukaid projekte* ülikooli teadus- ja arendusosakonna spetsialistide (17.03.) ja märksõnastamise seminar S. Nilbe juhendamisel (13.11.).

Arvutialast koolitust pakkusid raamatukogus organiseeritud *StarOffice*’i kursused, samuti tasulised kursused ülikooli arvutuskeskuses (*MS Excel*). Kõik bibliograafid läbisid INNOPAC-is artiklite kirjeldamise kursuse.

Kolm juhtivat töötajat (T. Liivamägi, M.-N. Ilus, M. Luštšik) kasutasid võimalust enesetäiendamiseks Pennsylvania ülikooli raamatukogus.

Koduleheküljel uuendatakse süstemaatiliselt nimestikku raamatukokku saabunud erialasest uudiskirjandusest, mis sisaldab peamiselt välisajakirjade artikleid. Raamatukogu siseveebis (INTRANET) on käigus rubriik *Erialateave* refereeringutega välisajakirjade artiklitest.

Raamatukogu töötajad on kuulajatena osa võtnud paljudest teistes asutustes toimunud konverentsidest, ettekandepäevadest: ERA konverents *Raamatulooline Eesti. Kodumaa tundmise allikad* Põltsamaal, Oskar Kallase päev ja Kreutzwaldi päevad Kirjandusmuuseumis, “Rahvusbibliograafia uuenevas infokeskkonnas” Rahvusraamatukogus, TÜ ajaloo konverents jne.

XVIII. Suhtekorraldus

Veebruaris tööle asunud avalikkussuhete spetsialist K. Kukkk tegi olulise töö avalikkuse teavitamisel raamatukogus toimuvast. Skandaalimaiale ajakirjandusele on muidugi raske huvipakkuvaid teemasid ette sõõta. Raamatukogu suvist säästurežiimi seletati mitme meediakanali vahendusel. Vähemalt *Tartu Postimehes* on teave raamatukogu näituste ja raamatukogu toimuvate ürituste kohta olemas olnud.

Avalikkussuhteid mõjutas raamatukogu suund muutuda veel rohkem oma ülikooli keskseks. INTELLEKTIKA messil esines raamatukogu täiesti uue (või taaselustatud)

projektiga INFORMIIN — konkurss, mille korraldamise ja läbiviimise käigus tehti koostööd väga paljude ülikooli allüksustega (teaduskonnad, õppetoolid, osakonnad jt.). INFORMIIN-i korraldas komisjon koosseisus: koordinaator I. Smuškina ja liikmetena M. Pulver, K. Kukk, A. Kõre, A. Laumets, M. Meltsas, Ü. Must, U. Natus, M. Pikkal, S. Prank, A. Saari, R. Tammeorg, L. Teedema, K. Uri. Oma ülikooli, õppejõudude, üliõpilasorganisatsioonide tähtpäevi tähistati 16 näitusega. Alates maikuust hakati raamatukogu infolehte *Nimeta Leht* saatma rektoraati, 5. septembrist ka TÜ teabetalitusse.

Raamatukogu kodulehekülje kujundust uuendati. Sisulisest küljest pakub veebileht olulist teavet raamatukogu kohta. Eriti mahukas on arhiivi-osa, sisaldades aastaaruandeid, publikatsioonide täistekste, konverentside ettekannete kokkuvõtteid jm. juba 1995. a. alates. Alustati veebilehe sisu süstemaatilist ülevaatamist ja vajadusel vananenud andmete asendamist uutega. Täiendati mitmeid linke ja loodi uusi.

Anti välja uus, raamatukogu tutvustav eestikeelne voldik ja postkaartide komplekt. Telliti pastapliiatsid ja kilekaaned raamatukogu sümboolikaga.

Konverentsikeskuses toimus 134 erineva tähtsuse ja osalejate arvuga üritust, käive ületas 0,5 miljonit krooni! Konverentsikeskust kasutavad konverentside, seminaride korraldamiseks kõige rohkem ülikooli teadlased, samas toimub ka palju muid üritusi, näit. Tartu Linnavolikogu istungid.

Raamatukogus oli 11.–29.09. praktikal ülikooli avalikkussuhete ja teabekorralduse eriala II kursuse üliõpilane Kristel Peterson. Praktika käigus viis ta läbi sisekommunikatsiooni auditi (lähemalt vt. K. Petersoni artiklit käesolevas aastaraamatus). Ankeetküsitluse tulemusena selgus, et info liigub halvasti, töötajad ei ole informeeritud raamatukogu ees seisvatest ülesannetest ja arengukavast, vaatamata elektroonilise info olemasolule eelistatakse isiklikku suhtlemist.

Raamatukogusisese info edastamiseks on elektrooniline sisevõrk INTRANET, mille kaudu levitatakse olulist informatsiooni majas toimuva kohta. Asutusesisene igapäevane infoleht paber kandjal *Nimeta Leht* on muutunud sisukamaks.

XIX. Eurodokumentatsiooni Keskus (EDK)

TÜ Eurodokumentatsiooni Keskus tegutseb raamatukogus alates 1992. aastast. Vastavalt 1992. a. Euroopa Komisjoni Dg10 esindaja ja TÜ rektori vahel sõlmitud lepingule saab keskus tasuta EL-i erinevate institutsioonide ja organisatsioonide väljandeid ning omab vaba juurdepääsu võrguandmebaasidele. 1998. aastal lülitati keskus Eestis loodud EL-i alasesse infovõrgustikku, ta on ainuke EL-i alast algdokumentatsiooni valdav keskus Lõuna-Eestis.

Aastaks 2000 oli sõlmitud Riigikantselei ja Tartu Ülikooli vahel leping "Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskuselt Eesti avalikkusele 2000. a."

EDK korraldas 2000. a. jooksul 9 suuremat koolitusseminari ja üritust, kokku 179 registreeritud osavõtjale:

- 1) ümarlaud "Euroopa Liit ja põhiseadus" (2.02., 36 osavõtjat);
- 2) K. Jaanson loeng "Euroopa julgeolekupoliitika" Võrumaa gümnaasiumide õpilastele (4.02., 20 osavõtjat);
- 3) õppepäev Võrumaa raamatukogutöötajatele "Euroopa Liidu programmid" (16.02., Võru Keskraamatukogus, 15 osavõtjat);

- 4) ümarlaud teemal "Euroopa Liidu informatsioon Tampere ja Soomes üldiselt" (31.03., 10 osavõtjat);
- 5) väljapanek informatsiooni- ja haridusmessil "Intellektika 2000", euroinfo teenistuse ja WEBCT-i kursuse "Euroopa Liidu infoallikad ja dokumentatsioon" esitlemine (31.03.–1.04., messist osavõtjad);
- 6) maakondlik kultuuripäev "Eurooplased nagu meie: Suurbritannia": stendinäituse "Euroopa Liit" ja raamatunäituse "Suurbritannia Euroopa Liidus" avamine; ettekanded: prof. Kaido Jaanson "Eesti ja Suurbritannia tänaste suhete ajalooline vundament" ja Suurbritannia Välisministeeriumi Euroopa Liidu osakonna Baltikumi ekspert Chris Brealy "UK and EU: The British Perspective" (koostöös Suurbritannia Suursaatkonna ja Briti Nõukoguga, 19.05., päevast osavõtjad);
- 7) TÜ Raamatukogu töötajate koolituspäev teemal "Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liit. Euroopa Liidu seadusandlus ja ametlik dokumentatsioon" (5.06., 42 osavõtjat);
- 8) Eestikeelse Euroopa Liidu teemalise internetikursuse www.okry.fi/eurokursus/ esitlemine (koostöös Opintotoiminnan Keskusliitto ja Soome Instituudiga, 7.06., 45 osavõtjat);
- 9) õppepäev EPMÜ magistrantidele ja doktorantidele Euroopa Liidu ametlikust dokumentatsioonist ning infoallikatest Internetis (30.09., 11 osavõtjat).

EL alast teavitustööd arendati ka elektroonilises keskkonnas, täiendades ja korras hoides EDK kodulehekülge euroinfo alal aadressil www.euroinfo.ee ning pidades ülal elektroonilist euroinfo teenistust — küsimuste ja vastuste andmekogu aadressil <http://www.euroinfo.ee/discus/>, kuhu aasta jooksul laekus 108 uut küsimust. Andmekogu suur eelis on, et ka varem küsitud küsimused ja antud vastused on kõigile avalikult kättesaadavad.

EDK veebilehega www.euroinfo.ee tutvus maist kuni detsembrini 5137 külastajat. EDK-le esitati kohapeal suuliselt ja telefonitsi 1560 EL-i dokumentatsiooni puudutavat küsimust.

Kirjastustegevuse kohta vt. lisa XXXI.

XX. Eesti Raamatu Aasta

Oluliselt mõjutas raamatukogu tegevust Eesti Raamatu Aasta kestvusega 23. aprillist 2000 kuni 23. aprillini 2001. Raamatukogu osales raamatuaasta ettevõtmistes kolmes plaanis: näitused, konverentsid, trükised.

Kaalukam oli raamatuaasta suurnäitus *Eesti raamat 1525–1944* koostöös Kirjandusmuuseumiga, koostajad I. Pelkonen, H. Rääim (EKM), E. Hansson, K. Jentson, R. Saukas, K. Taal, T. Täpsi, kunstnik M. Tang, kuraator T. Matsulevitš. Näitust TÜ Ajaloo Muuseumis Toomel külastas 23. aprillist 30. septembrini umbes 24 000 inimest. Kõige rikkalikumal Eesti raamatunäitusel eksponeeriti 2434 trükist, illustreerivat lisamaterjali oli paigutatud 10 stendile. Näituse elektroonilise kataloogiga said huvilised tutvuda raamatuaasta kodulehekülje vahendusel. Videosse võeti näituse koostamise käiku, avatseremoonia, eksponaadid vitriinide kaupa koos koostajate põhjalike seletustega. Näitust tutvustasid ekskursioonidele ka TÜR-i töötajad.

Suurnäituse kõrval koostati veel 10 väiksemat näitust, mida sai vaadata raamatukogu peamajas, humanitaarraamatukogus. Kaks näitust — *Eestikeelne muinasjuturaamat ja Valik eesti kooliõpikuid 1991–2000* — käisid ka välismaal, 17.–31. maini olid need eksponeeritud

Pihkva kremlis. Restauraatorite rändnäitust *Selle maa minevikku hoides* — 30 aastat restau-
reerimistegevust Tartu Ülikooli Raamatukogus eksponeeriti augustis Narvas ja oktoobris
Järvamaa Muuseumis.

Üllatavalt osavõturohke oli 6.–7. aprillil raamatuaasta peakomitee ja raamatukogu
(M. Rand, U. Tõnnov, I. Reintam) korraldusel toimunud avakonverents *Raamatu osa Eesti
arengus*, kus esitati 30 ettekannet, mille kohta avaldati ka teesid. 31. mai ettekandepäev
Raamatukogud Eesti kultuurivara kaitsel toimus samuti raamatuaasta raames.

Kõik 2000. a. ilmunud raamatukogu publikatsioonid kandsid raamatuaasta logo, nen-
dest kahe väljaandmiseks oli ka raamatuaasta suur rahaline toetus.

Tänu ERA-le õnnestus muretseda 38 uut näitusevitriini.

ERA kohta vt. ka lisa XXX, XXXVI.